Vilniaus universitetas

Filosofijos fakultetas

Ugdymo mokslo institutas

Karolina Milčiūnaitė

Vaikystės pedagogika studijų programa

Bakalauro darbas

Vizualinių mąstymo strategijų panaudojimo galimybės mokant(is) etikos pradinėse klasėse: komunikavimo kompetencijos ugdymas

Darbo vadovė/vadovas: Lekt. Rasa Aškinytė

Vilnius

2023

Turinys

Įvadas 5

Vizualinio mąstymo strategijų teorinės prielaidos 7

Vizualinio mąstymo strategijų tikslai ir pagrindiniai principai 7

Vizualinių mąstymo strategijų panaudojimo galimybės 7

„Filosofija vaikams“ tikslai ir pagrindiniai jos principai 10

„Filosofijos vaikams“ panaudojimo galimybės 11

Kompetencijos, reikalingos mokytojams mokant pagal „Filosofija vaikams“ metodiką ... 14

„Filosofija vaikams“ aktualumas 17

„Filosofija vaikams“ ir vizualinio mąstymo strategijos susiejimas 18

Tyrimo metodika 19

Stebėtų pamokų analizė 20

Tyrimo rezultatų analizė ir interpretavimas 31

Diskusija 37

Išvados 39

Šaltiniai 41

Priedai 44

Priedas nr.1 44

Priedas nr.2 44

Priedas nr. 3 45

Priedas nr. 4 45

Priedas nr. 5 51

Priedas nr. 6 54

Santrauka

Karolina Milčiūnaitė. VIZUALINIŲ MĄSTYMO STRATEGIJŲ PANAUDOJIMO GALIMYBĖS MOKANT(IS) ETIKOS PRADINĖSE KLASĖSE: KOMUNIKAVIMO KOMPETENCIJOS UGDYMAS. Bakalauro darbas. Mokslinis vadovas: lekt. Rasa Aškinytė. Vilniaus universitetas, Filosofijos fakultetas, Vilnius, 2023. – 66psl.

Bakalauro darbe analizuojama vizualinių mąstymo strategijų panaudojimo galimybės ir nauda naudojant jas etikos pamokose taikant „Filosofija vaikams“ metodą. Tiriama pirmosios klasės mokinių gebėjimų kaita, pritaikant šiuos metodus.

Tyrimo objektas: Pirmosios klasės mokinių loginiai ir emociniai gebėjimai etikos pamokose, taikant „Filosofija vaikams“ metodą.

Tyrimo tikslas: išanalizuoti vizualinio mąstymo strategijų metodikos panaudojimo galimybes etikos pamokose pirmoje klasėje, pritaikyti vizualinio mąstymo strategijų metodiką etinių problemų analizei, apžvelgiant tyrimo rezultatus.

Tyrimo uždaviniais siekiama išsamiau išanalizuoti VMS metodikos įtaką kompetencijų ugdymui bendrosiose ugdymo programose, ypatingą dėmesį skiriant komunikavimo kompetencijai. Šiam tikslui pasiekti pravestas pamokų ciklas, skirtas 1 klasės mokinių kompetencijų etikos srityje ugdymui.

Tyrimui naudoti metodai: tyrimo eigoje nufilmuotos trys pamokos: viena tyrimo pradžioje, kita – viduryje ir trečia – tyrimo pabaigoje. Šie trys etapai išsamiai išanalizuoti siekiant įvertinti mokinių gebėjimą komunikuoti skirtinguose tyrimo etapuose. Gauti rezultatai įvertinti ir analizuoti, siekiant išsiaiškinti, kokią įtaką VMS metodika turi mokinių komunikavimo gebėjimams. Remiantis šiais rezultatais, tobulinama taikoma metodika, siekiant rasti platesnes jos panaudojimo galimybes. Šis tyrimo projektas yra skirtas geriau suprasti VMS metodikos potencialą ir įnešti vertingų indėlių į bendrąsias ugdymo programas, ugdant svarbias kompetencijas, įskaitant komunikavimo sritį.

Raktiniai žodžiai: vizualinės mąstymo strategijos, komunikavimo kompetencija, etikos pamokos, filosofija vaikams.

Summary

Karolina Milčiūnaitė. POSSIBILITIES OF USING VISUAL THINKING STRATEGIES IN TEACHING ETHICS IN PRIMARY SCHOOL: DEVELOPING COMMUNICATION COMPETENCE. Bachelor thesis. Scientific supervisor: lect. Lecturer, Prof. Rasa Aškinytė. Vilnius University, Faculty of Philosophy, Vilnius, 2023. – 66p.

The bachelor thesis analyses the possibilities and benefits of using visual thinking strategies in ethics classes using the Philosophy for Children method. It examines the change in the abilities of first grade pupils when applying these methods.

The object of the study: the logical and emotional abilities of first grade students in ethics lessons using the Philosophy for Children approach.

The aim of the study: to analyse the possibilities of using the methodology of visual thinking strategies in ethics lessons in the first grade, to apply the methodology of visual thinking strategies to the analysis of ethical problems, reviewing the results of the study.

The objectives of the study are to analyse in more detail the impact of the VMS methodology on the development of competences in the general education curricula, with a particular focus on the competence of communication. To achieve this goal, a series of lessons was carried out to develop the ethical competences of pupils in Year 1.

The methods used in the study were as follows: three lessons were filmed in the course of the study, one at the beginning of the study, one in the middle of the study, and the third lesson at the end of the study. These three phases were analysed in detail to assess the pupils' ability to communicate at different stages of the study. The results obtained were evaluated and analysed to see what impact the VMS methodology has on the students' communication skills. Based on these findings, the methodology is being refined in order to find wider applications. This research project aims to better understand the potential of the VMS methodology to make valuable contributions to the general curriculum in the development of important competences, including communication.

Keywords: visual thinking strategies, communication competence, ethics lessons, philosophy for kids.

Įvadas

Problema ir jos aktualumas. Šiuolaikiniame pasaulyje susiduriame su sparčiai kintančiomis technologijomis, dideliu informacijos srautu ir globalizacija. Šie veiksniai reikalauja nuolatinio prisitaikymo, komunikacijos su įvairiomis kultūromis ir gebėjimo suvokti gausią informaciją. Vizualinio mąstymo strategijos ir „Filosofija vaikams“ atlieka svarbų vaidmenį šiame kontekste, kadangi jos padeda vizualiai suvokti ir perteikti informaciją, suteikia galimybę efektyviau komunikuoti ir suprasti kitų žmonių perspektyvas. Šiame darbe nagrinėsiu vizualinių mąstymo strategijų taikymo galimybės mokant etikos pradinėse klasėse remiantis „Filosofija vaikams“ metodu, siekiant ugdyti komunikavimo kompetenciją. Komunikavimo kompetencija – asmens gebėjimai kurti, perduoti ir suprasti žinias (faktus, požiūrius ar asmenines nuostatas) etiškai naudojantis verbalinėmis ir neverbalinėmis priemonėmis ir technologijomis (Kasperiūnienė & Juknevičienė, n.d.). Filosofija vaikams yra mokymo metodas, kuriuo naudojantis su ankstyvojo amžiaus vaikais, o vėliau ir mokykloje analizuojamos filosofinės problemos, sprendžiamos moralinės dilemos, ugdomas kritinis ir analitinis mąstymas (Baranova et. al., 2020). Įrodyta, kad vizualinio mąstymo strategijos turi reikšmingų privalumų, kurie susiję su komunikacinių įgūdžių ir metakognityvinio sąmoningumo gerinimu. Šie privalumai daro teigiamą įtaką žinių įgijimo procesui ir turiniui (Albert et al., 2022). Taigi, vizualinio mąstymo strategijų taikymas „Filosofijos vaikams“ kontekste padeda ugdyti komunikavimo kompetenciją ir suteikia mums įrankius efektyviau suvokti ir perduoti informaciją šiuolaikiniame informacijos gausos pasaulyje. Tai reikšminga ne tik švietimo srityje, bet ir ateities darbo rinkoje, kur gebėjimas efektyviai komunikuoti ir suvokti skirtingas perspektyvas tampa vis svarbesnis.

Teorinė šio bakalauro darbo dalis buvo panaudota Vilniaus universiteto ir X mokyklos vykdytame projekte „Aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimas ir studijų kokybės gerinimas Šiaulių universitetą prijungiant prie Vilniaus universiteto“ (poveiklėje 2.6.1. Dėstytojų mokslinių-tiriamųjų ir ugdymo inovacijų diegimo kompetencijų tobulinimas bei pagalbos mokyklai plėtra), kuriame dalyvavo universiteto dėstytojas, mokytojas ir pedagoginių studijų studentas (t. y., aš). Tyrimo dalyje analizuoju projekto metu surinktų duomenų medžiagą.

Tyrimo objektas – pirmosios klasės mokinių loginiai ir emociniai gebėjimai etikos pamokose, taikant „Filosofija vaikams“ metodą.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti vizualinio mąstymo strategijų metodikos panaudojimo galimybes etikos pamokose pirmoje klasėje, pritaikyti vizualinio mąstymo strategijų metodiką etinių problemų analizei, apžvelgiant tyrimo rezultatus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Remiantis moksline literatūra išanalizuoti, kaip VMS metodika padeda ugdyti bendrosiose ugdymo programose apibrėžtas kompetencijas, ypatingą dėmesį skiriant *komunikavimo kompetencijai*.
2. Išanalizuoti teorinės vizualinio mąstymo strategijų ir M. Lipman tyrinėjančios klasės bendruomenės kūrimo metodikų apjungimo galimybes (siekiant išskirti konkrečius komunikavimo gebėjimus, kurie tyrime panaudoti kaip vertinimo kriterijai).
3. Įvertinti mokinių gebėjimus komunikuoti skirtinguose tyrimo etapuose.

Tyrimo metodai: atvejo analizė.

Tyrimo dalyviai – pirmosios klasės mokiniai, 8 mergaitės ir 9 berniukai.

Šį bakalauro darbą sudaro: santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, įvadas, du skyriai. Darbo rezultatai pateikiami 2 lentelėse. Literatūros sąraše 31 šaltinis. Darbo gale 6 priedai.

Vizualinio mąstymo strategijų teorinės prielaidos

Vizualinio mąstymo strategijų tikslai ir pagrindiniai principai

Vizualinio mąstymo strategijų (angl. „Visual Thinking Strategies“) (toliau VMS) programa, kuri sukurta Jungtinėse Amerikos Valstijose, naudojama daugiau nei dešimtmetį. Šią programą sukūrė kognityvinės psichologijos specialistė Housen ir meno pedagogas, garsiojo meno muziejaus, pasaulyje žinomo MoMa pavadinimu, švietimo skyriaus vadovas Ph Yenawine'as. Prie šios programos kūrimo prisidėjo ir daug kitų asmenų. Programos pagrindinis tikslas yra supažindinti mokinius su meniniais kūriniais, atsižvelgiant į jų psichologinius ir estetinio suvokimo ypatumus, siekiant pasiekti tam tikrus rezultatus ir tikslus. Šios programos išskirtinumas yra toks, jog bandoma siekti ne tik meninio ugdymo uždavinių, bet taip pat ugdyti bendruosius vaikų mąstymo įgūdžius, kurie yra būtini mokantis ne tik dailės, bet ir kitų dalykų. VMS esmė yra sutelktas, kruopščiai sutvarkytas klausimo protokolas, ugdantis pagrindinį mąstymą ir glaudaus stebėjimo įgūdžius, leidžiančius analizuoti ir atidžiai skaityti vaizdinį tekstą. (Yenawine, 2014). Protokolas iškelia tris pagrindinius klausimus: 1) Kas vyksta šiame paveiksle? 2) Ką matai, kas verčia tave taip sakyti? 3) Ką dar gali pamatyti?. Strategija originaliai buvo sukurta naudoti muziejuose, ugdyti estetinį suvokimą. Svarbu, jog vykdytojas pripažintų, atkreiptų dėmesį ir perfrazuotų pateiktus atsakymus, remiantis šiais trims klausimais bei nedarytų išankstinių nuostatų. Kai mokytojas veda diskusijas, privaloma užtikrinti, jog visi mokiniai būtų išgirsti, bei svarbu, jog mokytojas skatintų gilesnį mąstymą. Dar labai svarbu paminėti, jog pirmas klausimas skatina mokinius daryti išvadas apie matomą tekstą, klausimas nėra apie tai, ką mokiniai mato, vietoj to mokinių prašoma apibūdinti, kas vyksta paveiksle – taip reikalaujama interpretacijos apie tai, kas matoma (Cappello & Walker, 2016). Šis metodas naudoja meno diskusijas, kurios lavina kalbos, mąstymo ir vizualinius įgūdžius. Jau pradedant šį metodą taikyti darželyje bent dešimt valandų per metus, matomas aiškus ir teigiamas pokytis mokinių mąstyme. Tai į mokinį orientuotas, interaktyvus, interpretacinis metodas, reikalaujantis aktyvaus dalyvavimo procese. Besimokantieji įgauna žinių remdamiesi savo socialinėmis bei asmeninėmis žiniomis. VMS diskusijos stipriai siejasi su sukurta struktūra, skatina remtis jau turimomis žiniomis ir įgūdžiais priklausomai nuo raidos bei leidžia suartėti su bendraamžiais ir palaipsniui didina sudėtingumo lygį (Yenawine et al., 2014).

Vizualinių mąstymo strategijų panaudojimo galimybės

Vienas iš pagrindinių šios programos tikslų yra išspręsti du vis labiau didėjančius iššūkius mokyklose, tai yra tobulinti mokinių argumentų rašymą ir didinti mokinių ryšį su menu. Būtent VMS gali puikiai padėti išspręsti abi šias problemas, o ypač gebėjimo argumentuoti problemą. Argumentavimas prasideda jau nuo tada, kai mokytoja užduoda tris pagrindinius klausimus apie pateiktą paveikslą – tai skatina argumentavimą, nes VMS natūraliai veda į atvirą diskusiją, kurioje mokiniai pamato, jog nuomonė yra paremta įrodymais, o tai veda link argumentų naudojimo.

Saugioje ir neutralioje aplinkoje vizualinio mąstymo strategijos veikia ypač puikiai, nes mokiniai gali pamatyti, jog jų nuomonė yra lygiai tokia pati svarbi kaip ir mokytojo ar bendraklasių (Yeh, 1998). Naudojant šį metodą mokiniai išmoksta taisyklingai argumentuoti, o šį įgūdį gali perkelti į kitus dalykus, pavyzdžiui, mokėti argumentuoti diskutuojant su kitais žmonėmis bei rašant tam tikrus rašto darbus, kuriuose argumentavimas yra būtinas. VMS pamoka prasideda mokinių prašant susikaupus pažvelgti į paveikslą ir interpretuoti tai, kas matoma. Lygiai taip pat naudojant šį metodą galima tą patį daryti paprašant mokinių stabtelėti ir pagalvoti prieš pradedant pokalbį. Skirti laiko mokiniams įsižiūrėti į paveikslą ir tiksliai apgalvoti, ką nori pasakyti, naudinga, nes tai skatina jų pradinį mąstymą ir veda prie gerai išmąstyto ir apgalvoto argumento. Šis procesas persikelia į rašymą ir pabrėžia, kaip rašytojas mąsto ir kaip tai vėliau atsispindi popieriuje. VMS padeda plėtoti atsakymą, nes užduodami tikslūs klausimai skatina konkretų ir argumentuotą atsakymą. Mokiniai paprastai atsako tik keliais žodžiais, bet mokėdami plėtoti savo mintis, jie gali naudoti tą patį argumentavimo būdą rašant teksto argumentus (Smolkowski et al., 2020).

Nepaisant to, jog programa siekia kelių tikslų, ji sudaryta paprastai. Paprasčiausia prasme ją galima apibūdinti taip: mokiniai stebi meno kūrinius, juos aptaria, kol mokytojai palaiko ir skatina diskusijas, kiekvieną kartą stebint sudėtingesnius dailės kūrinius – taip laikui bėgant su mokytojo inicijuojama pagalba auga mokinių supratimas apie dailę ir ugdomi verbaliniai mokinių gebėjimai, pagal kuriuos galima spręsti apie mokinių mąstymo gebėjimus. Taigi VMS tinkamiausia apibūdinti kaip vaizduojamosios dailės suvokimui skirtą programą, kuri paryškina diskusijos svarbą bei ugdo mokinių mąstymą. Tik diskutuojant galima išmokti išklausyti kitą, įvertinti jo argumentus, aiškiai suformuluoti savo požiūrį, išmokti susitelkti ties svarbia problema ir nepasiduoti emocijoms (Gage & Berliner, 1994/1988, p. 473). Diskusijos metu vaikai mokosi aiškiai reikšti savo mintis, taisyklingai išreikšti žodžius ir logiškai jungti juos į sakinius, įdomiai kalbėti naudodami taisyklingą gramatiką. Tai reiškia, jog ugdomas gebėjimas logiškai ir kritiškai mąstyti bei lavinami kognityviniai gebėjimai. Be to, taip mokiniai gerina dailės žinias ir mokosi dailėtyros žodyno. Ilgą laiką Lietuvos mokyklose dailės pamokose daugiausia buvo rūpintasi vizualine mokinių raiška, nors dailės dalykas ir apėmė tris dailės ugdymo sritis: mokinių kūrybinių gebėjimų ir įgūdžių puoselėjimą, asmens, kaip kultūringo meno vertybių vartotojo ugdymą bei meno teorijos ir istorijos terminų perteikimą. Anot prof. T. Jackūno (2004), tradiciškai susiklostęs santykis tarp šių turinio komponentų ėmė kisti pastaraisiais metais: pastebimas stiprėjantis dėmesys meno kūrinio suvokimo (estetinio išgyvenimo, interpretacijos, vertinimo) kultūrai bei mokinių supažindinimui su įvairiapusiu, turtingu meno pasauliu ir jo istorine raida.

Manau, kad menas mūsų gyvenime yra būtinas, kad galėtume būti visaverčiai žmonės, menas visais laikais atliko esminį vaidmenį įvairiose kultūrose. Šiais laikais į meną žiūrimą kaip į tik tam tikriems, privilegijuotiems žmonėms skirtą dalyką, su juo susiduriama retai, tad žmonės praranda

įgūdžius meną „naudoti“ tokiais būdais, kokiais jis kelis praėjusius tūkstantmečius turtino žmoniją. Didelę laiko dalį menas buvo kultūros pagrindas net tada, kai patys kūrinius kuriantys ir pristatantys žmonės to nevadino menu. Šiuo metu menas randamas tik tam skirtose vietose, turi savo paskirtį, rūšį. Tai atspindi šiuolaikinės visuomenės konstrukciją ir parodo, kuo ji skiriasi nuo praeities laikų: šiandieninė visuomenė yra globali, mobili, eklektiška. Tai nereiškia, jog tai, kaip gyvename dabar, mažina poreikį menui ir jo teikiamai galiai, kuri verčia mąstyti, jausti, įsitraukti bei apmąstyti idėjas, skatinančias pamąstyti apie neįprastus reiškinius (Yenawine, 1999). Remiantis šia fraze, galima teigti, jog menas visada buvo ir bus svarbus visuomenėje, todėl svarbu to mokyti ir šiuolaikinius vaikus mokykloje. Mokymo tikslas per VMS yra įgalinti žmonių savarankišką suvokimą apie meno kūrinius. Nepriklausomai nuo žmogaus amžiaus, kiekvienas gali būti tik pradedantysis meno supratime. Tai, kas išmokstama, turėtų būti patvirtinta ne per nustatytus kriterijus, tokius kaip meno istorija, bet per paties žmogaus nustatytus kriterijus (Mayer, 2005).

Pratęsiant mintį, jog VMS ne tik moko apie dailės meno kūrinius, bet lavina ir kitus gebėjimus, svarbu aptarti, kokių gebėjimų reikia būtent šiuolaikiniam žmogui ir kaip juos lavina ši programa. Lauryna Rakickienė (2021) išskyrė tam tikrus raidos etapus ir apibūdino, ko tiksliai tuose etapuose reikia vaikui: kognityvinėje raidoje vaikas turi suvokti, kad gali būti daugiau nei vienas būdas tai pačiai problemai spręsti, gali ieškoti alternatyvių spendimo variantų; socialinėje-emocinėje raidoje suvokia kito asmens požiūrį, supranta, kad skirtingi požiūriai gali kilti iš to, jog skirtingiems žmonėms yra prieinama ne ta pati informacija. Šiems paminėtiems tikslams siekti puikiai galime taikyti vizualinio mąstymo strategiją, kadangi yra pripažinta, jog, be mokinių bendravimo įgūdžių stiprinimo, VMS ugdo ir kritinio mąstymo įgūdžius, įskaitant kūrybiškumą. Kaip kiekvienas įgūdis lavinamas remiantis būtent šiuo metodu, išskiriant kiekvieną įgūdį, plečiantis ir kalbant apie kūrybiškumą, buvo pastebėta, jog tai skatina pasakojimą, nes mokiniai prie vaizdų veikėjų priskiria veiksmus ar patirtį ir taip pagyvina meną, kartais mokinių pasakojimai vaizdą verčia patyrinėti gilesniu vaidmeniu, nes plačiau atsižvelgia į charakterį, siužetą ir aplinką. Kitas kūrybiškumo aspektas yra būti atviram ir reaguoti į naujas idėjas, suprasti jas per kito žmogaus perspektyvą. Čia svarbus ir mokytojo vaidmuo tam, jog neutraliai priimtų kiekvieno mokinio pastebėjimą bei perfrazuotų kiekvieno mokinio nuomonę, nes tai padeda mokiniams jaustis išgirstiems ir taip pat mokytis vertinti kelias perspektyvas. Kitas kūrybiškumo įgūdžiui priskiriamas aspektas yra mokytojo stebėjimas, kaip mokiniai jungia savo mintis remdamiesi vieni kitų pastebėjimais, idėjomis ir žiniomis, kaip demonstruoja lankstų mąstymą atsižvelgdami į vienas kito nuomonę. Originalumo ir išradingumo demonstravimas – procesas, kuris vyksta natūraliai ir pasireiškia pasižymi mokinių naujų įdėjų įnešimu į diskusiją. Dar vienas kūrybiškumui priskiriamas aspektas, yra tai, jog mokiniai sako realias idėjas, kurios yra susijusios su paveikslu, tam skirtas mokytojas, kuris sugrąžintų vaiką į diskusiją, paklausdamas klausimo, kur tai matoma paveiksle. VMS padeda suvokti, jog nesėkmės

suteikia galimybę mokytis per laiką, suklydus suprantama, jog iš to galima pasimokyti. Apibendrinus kūrybiškumo kompetenciją ir išsiaiškinus, kokius įgūdžius ji lavina, galima teigti, jog mokiniai skatinami:

- Kurti naujas idėjas, jas apibūdinti ir perduoti;
- Būti atvirais naujoms perspektyvoms;
- Įsitraukti į grupinį darbą;
- Demonstruoti savo išradingumą ir dalintis originaliomis idėjomis;
- Nesėkmes vertinti kaip galimybę mokytis per ilgalaikį mažų sėkmių ir dažnų klaidų ciklą.

Per VMS mokiniai taip pat lavina savo kritinio mąstymo gebėjimus, kurie apibrėžiami taip:

- Efektyvus samprotavimas tiek indukciniu, tiek dedukciniu būdu;
- Sisteminio mąstymo naudojimas analizuojant dalių sąveiką visumoje;
- Sprendimų priėmimas, kuris apima įrodymų tyrimą, jų analizę iš skirtingų perspektyvų, informacijos sintezę ir sąsajų užmezgimą, išvadų darymą ir kritišką patirties apmąstymą;
- Problemų sprendimas žvelgiant į problemas jau pažįstamais ir naujoviškais būdais plėtojant svarbius klausimus ir siekiant rasti geresnių sprendimų.

Kritinį mąstymą mokiniai gerina atlikdami šiuos veiksmus, kurie natūraliai vyksta vizualinių mąstymo strategijų metode. Jie samprotauja indukciniu ir dedukciniu būdu, samprotaudami remiasi savo patirtimis bei anksčiau išmokta medžiaga. Sistemiškai mąstydami, labai dažnai mokiniai pakeičia savo nuomonę, daro skirtingas prielaidas apie tam tikras dalis paveiksle, tai rodo, jog diskutuojant ir išklausant kitų nuomonės, iš anksčiau suformuota nuomonė gali pasikeisti. (Moeller et al., 2013). Kiti du išskirti požymiai taip pat parodo, kiek daug ir skirtingų įgūdžių lavinama šiuo metodu, jis gerina mokinių bendravimą, savęs pažinimą, problemų sprendimą, o sujungus visus aptartus pliusus gerina kūrybiškumo ir kritinio mąstymo gebėjimus.

„Filosofija vaikams“ tikslai ir pagrindiniai jos principai

„Filosofija vaikams“ pradininku yra laikomas Matthew Lipman. Nuo 1953 m. jis dėstė filosofiją Kolumbijos universitete, ir dėstymo metais pastebėjo, jog studentams trūksta mąstymo įgūdžių. 1968 metais suprato, jog reikia atrasti geresnį ir kokybiškesnį būdą vaikus mokyti samprotavimo remiantis logika bei atrasti kitokį būdą, nei buvo mokoma tuo metu. Pats filosofas neturėjo apie tai daug žinių ir įgūdžių, bet pagrindinė jo idėja buvo, jog vaikai jau ankstyvame amžiuje geba mąstyti abstrakčiai ir jei vaikus mokytume logikos, jų mąstymo įgūdžiai būtų daug geresni. Iš pradžių buvo keliama daug klausimų, ar šio dalyko išvis įmanoma išmokyti vaikus bei kaip tai atlikti taisyklingai ir naudingai. Lipmano tikslas nebuvo mokyti vaikus taip pat, kaip mokomi studentai ar, kaip jis teigia, „apsimetama“, kad mokomi studentai. Gavęs idėją iš kito žmogaus, Lipmanas sumąstė, jog, remiantis logika, vaikus galima mokyti per vaikiškas istorijas, nes taip galima suprasti ir pamatyti žmogaus mąstymą ir nuomonę apie tam tikrus dalykus. Bandydamas atrasti teisingą metodą, filosofas

parašė knygą, skirtą mokytojams, kurioje buvo pateiktos mokymo rekomendacijos bei užduotys mokiniams. Tai buvo pagalba pradėti naudoti „Filosofija vaikams“ mokykloje, pritaikyti pamokose. Lipmanui padėjo ir jį finansiškai rėmė Filosofijos fakultetas Kolumbijos universitete. Knyga buvo paruošta per du metus. Parašęs knygą, 1972 m. Montclair State (NY) universitete jis įkūrė Filosofijos vaikams institutą (Institute for the Advancement of Philosophy for Children). Pradininkas teigia, jog mokant vaikus argumentuoti svarbu tam sukurti geras sąlygas ir suprasti, jog šis įgūdis neatsiranda automatiškai (Lipman, 1976).

„Filosofijos vaikams“ panaudojimo galimybės

Kyla klausimai, kam „Filosofijos vaikams“ išvis reikia, kuo ji yra naudinga ir kokias kompetencijas ji lavina. Yra atlikti keli tyrimai, kurie analizuoja, ar šis dalykas gerina mokinių rezultatus mokykloje. Ir taip aišku, jog mokykloje mokoma matematikos, kalbos ir kitų dalykų, kuriuos galima pavadinti tiksliais, nes ten visos gaunamos žinios jau yra žinomos ir jas tiesiog suprantame ir išmokstame, bet filosofija skatina mąstymą, argumentavimą bei moko išklausyti kitus. Svarbu aptarti, kaip šis metodas yra taikomas dažniausiai bei kokie aspektai svarbūs tam, jog veikla būtų naudinga. Kaip jau buvo paminėta, „Filosofijos vaikams“ metodas padeda mąstyti logiškai, išsakyti savo nuomonę, naudoti taisyklingą kalbą argumentuojant bei išklausyti kitų nuomonės. Mokiniai ir mokytojas susėda ratu, kad visi vienas kitą matytų. Tada mokytojas pristato jau suplanuotą medžiagą, kad pritrauktų mokinių dėmesį ir paskatintų suprasti, kas yra svarbu. Iš pradžių dažniausiai mokiniai sėdi tyloje, o po kelių minučių pradeda diskutuoti porose bei išsiryškina svarbiausius raktinius žodžius, kurie kilo pamačius pateiktą medžiagą. Mokytojas dažniausiai pasižymi kai kuriuos raktinius žodžius ir idėjas, kurios susijungia. Vaikai pristato savo grupių klausimus taip, kad visa klasė juos galėtų matyti ir girdėti. Kai visi klausimai yra surinkti ir įrašyti, vaikai kviečiami paaiškinti, susieti, įvertinti, sujungti juos prieš pasirenkant vieną klausimą diskusijai vykdyti. Kai klausimų aptarimas baigiamas, kitas žingsnis yra pasirinkti vieną klausimą diskusijos pradžiai, tai atlieka patys mokiniai naudodami savo pasirinktą balsavimo sistemą. Diskusija vyksta atvirai, visi gali išreikšti savo nuomonę. Mokiniai dalyvauja diskusijoje remiantis vienas kito indėliu, patvirtina kitų nuomonę, kelia klausimus bei pradeda kelti savo nuomonę. Nesvarbu, ar mokiniai sutinka, ar nesutinka su kitų nuomone, svarbiausia savo nuomonę pagrįsti ir kitam paaiškinti, kodėl yra sutinkama ar nesutinkama su tam tikru teiginiu. Mokytojai dažnai ragins mokinius įsivaizduoti alternatyvas ir pasekmes, ieškoti įrodymų, kiekybiškai vertinti tokiais posakiais kaip „visi“, „kai kurie“ arba „dauguma“, pasiūlyti pavyzdžių ir priešpriešinių pavyzdžių bei kvestionuoti prielaidas. „Filosofija vaikams“ metode rekomenduojama įtraukti trumpas tylos pertraukėles, kad vaikai galėtų susidėlioti savo mintis, pasipraktikuoti argumentus su bendraamžiais prieš sakant savo mintis visai grupei. Mokytojas taip pat įsitraukia – jis gali žymėti mokinių mintis, argumentus, vaizduoti juos diagramomis, sekti reikšmingus argumentus. Apibendrinant diskusiją labai svarbu, jog pasisakytų

visi mokiniai. Kai kurių mokinių nuomonė gali išlikti tokia pati, kaip ir buvo pradžioje, arba, atvirkščiai, gali visai pasikeisti dėl dialogų, kuriuos turėjo su bendraamžiais. Diskusijos metu mokiniai skatinami nuolatos apibendrinti savo požiūrį, nesiremiant kitų nuomone. Savo nuomonę argumentuoti galima ir keliais žodžiais, tai galima daryti žodžiu arba, jei mokytojas prašo, aprašyti detalioje santraukoje, tik tokiu atveju jau neužtenka tik kelių žodžių. Mokytojas skatina reflektuoti ir įvertinti pasakytus komentarus, svarbu klausinėti tikslių klausimų, kurie mokiniams leidžia reflektuoti atliktą veiklą. Mokytojas gali klausti tokių klausimų kaip: „Kas pavyko?; Ką galime patobulinti?; Ką galime daryti toliau?“. Taip pat svarbu yra iškelti problemas, su kuriomis mokiniai susidūrė, bei nagrinėti mokinių elgesį ir paprašyti pačių mokinių panagrinėti, reflektuoti savo elgesį veiklos metu. Refleksijoje galima aptarti bei pasiūlyti, į kokius dalykus reikėtų labiau atkreipti dėmesį kitoje veikloje (Gorard et al., 2017). Šie žingsniai yra naudinga priemonė mokytojams, kurie siekia įtraukti filosofiją į savo pamokas su vaikais. Šiuos žingsnius galima pritaikyti pagal individualius poreikius ir patirtį, taip pat prisitaikyti prie mokinių poreikių, sistemai tobulėjant. Svarbu suprasti, kad visi paminėti žingsniai nėra būtini vienos pamokos metu; dažnai naudojamas ir veiksmingas variantas yra pasirinkti ir aptarti vieną klausimą. Nereikia jokių specialių priemonių, kad būtų įmanoma taikyti šį metodą - pakanka turėti jau esamą klasėje techniką, tokią kaip projektorius, lenta, rašikliai ir popieriaus lapai. Tikimasi, kad mokytojai, naudodami šį metodą, sujungs jį su oficialia mokymosi programa ir su vaikais aptars įvairias filosofines temas, kurios yra svarbios pradinių klasių mokiniams.

Kitaip šį metodą galima vadinti filosofija su vaikais, nes tai ir vyksta naudojant šį metodą – filosofiniai klausimai aptariami su vaikais, kurie dalinasi savo mintimis apie svarbius šiai dienai bei vaiko pasauliui klausimus. Nesitikima, kad vaikai tai darys patys, be kažkieno pagalbos, nepriklausomai nuo požiūrio į filosofiją su vaikais. Visada šiame procese privalo dalyvauti žmogus, kuris stebės, ves ir valdys bei skatins diskusiją (Cassidy, 2007). CoPI (angl. McCall’s Community of Philosophical Inquiry) sukurta struktūra buvo naudojama ir su vaikais, ir su suaugusiaisiais, taip buvo norima parodyti, jog šis metodas tinka visiems, nepriklausomai nuo amžiaus. Taip manoma, nes kaip žmonės mes visi turime galimybę sugalvoti argumentą, visi klystame, bendraudami visi sugebame sukurti prasmę bei viską sugebame kvestionuoti (McCall, 2009). Šie punktai išskirti žmogaus, kuris turi filosofinį ir loginį išsilavinimą, bet tai nėra būtina mokant filosofijos vaikams. Atliktas tyrimas, kuriame dalyvavo aštuonios klasės šešiose skirtingose mokyklose Škotijoje. Kiekviena klasė dalyvavo savaitiniuose susitikimuose, kuriuose buvo nuo dvylikos iki trisdešimt trijų mokinių. Kol vyko susitikimai, kiekviena grupė buvo stebima ir įrašinėjama tam, jog būtų pamatyta, kaip mokiniai argumentuoja ir diskutuoja. Tam tikri aspektai, kurių buvo ieškoma mokinių atsakymuose, buvo suskirstyti į 7 kategorijas:

a) naudoja pavyzdžius, palyginimus, metaforas;

b) paaiškina, atskiria žodžius, sąvokas;

c) apibrėžia savo įdėta indėlį;

d) imasi perspektyvos, nesutinka su savo nuomone;

e) kelia hipotezes ar spekuliuoja;

f) pristato naują idėją;

g) abejoja.

Kiekvieno mokinio įnašas buvo stebimas kiekvieną kartą jam sudalyvavus diskusijoje pasižymint, kuriuos aspektus mokinys taikė, jei taikyti du ar keli punktai, tai taip pat pasižymima. Kiekvienas iš šių punktų padeda stebėti kiekvieno mokinio pažangą ir suvokimą. Svarbu aptarti, kodėl būtent šie aspektai yra išskirti kaip svarbiausi. Labai dažnai, kai mokinys pateikia tam tikrą pavyzdį, jis būna perimtas iš kitų mokinių, o tik labai retai būna originalus, todėl stebint galima pamatyti, ar pats mokinys duoda savo pavyzdžių, o jei remiasi kito mokinio pavyzdžiu, stebima, ar tas pavyzdys panaudojamas teisingai. Punktas b) išskiriamas dėl vaiko noro pačiam paaiškinti pateiktą terminą. Savo indėlio apibrėžimas dažnai leidžia pačiam mokiniui suvokti ir suprasti, ką norėjo pasakyti, kai bandoma prisiminti, kiek asmeninio indėlio buvo įdėta į diskusiją. Nors tikimasi, jog kalbėdamas apie savo indėlį dalyvis laikysis savo pozicijos, taip nutinka ne visada, nesutikimas su savo nuomone leidžia apmąstyti ir suvokti savo pateiktus teiginius, kurie, išklausius kitų nuomonės, gali pasikeisti. Jei mokinys diskusijos metu pasižymi klausimą, kas dažniausiai nėra daroma, tikimasi, jog į tą klausimą aptarimo metu mokinys pats ir atsakys, ši dalis priskiriama e) kategorijai. Nors vaikai visada pratęsia pateiktus argumentus, pasakydami ar sutinka, ar nesutinka su nuomone, pasitaiko atvejų, kai dialogo tema gali pasikeisti pristatant naują idėją, nes pristatyta idėja nukreipia dėmesį nuo prieš tai aptartos. Kadangi CoPi skatina mokinius argumentuoti diskusijos metu ir jos metu negali likti neatsakyto klausimo, abejojimas turi būti išreikštas per pateiktą klausimą, kurį užduoda mokytojas (Cassidy & Christie, 2013).

Klausimų kėlimas sau ir jų formulavimas nėra protiniai veiksmai, kurių būtų mokoma pradinėje mokykloje, tinkamai vertinant; šie veiksmai yra mokymo būdas, kuris prieštarauja tradicinei pedagogikai, kur galimybė užduoti klausimą priklauso mokytojui. Tačiau šis mokymo būdas yra esminis, nes jis skatina savarankišką, kūrybišką, kritinį mokinių mąstymą. Keldami klausimus mokiniai jaučia atsakomybę už mokymąsi, taip pat jų klausimai skatina diskusiją, taip užtikrinami filosofiniai užsiėmimai, paremti vidine motyvacija. Šis metodas yra skirtas tam, jog mokiniai ne tik formuluotų klausimus, bet formuluotų konkrečius „filosofinius“ klausimus. Prancūzijoje ir Kvebeke atlikti eksperimentai rodo, jog jau nuo penkerių metų vaikai sugeba suformuluoti tokio tipo klausimus, kai mokytojas suteikia pagalbos. „Filosofija vaikams“ tikslas yra mokyti vaikus dialogo, tai skatina vaikus ne ginčytis ir konkuruoti, o bendradarbiauti ir kurti dialogą, kuriame išklausomas kiekvienas bei kiekvieno nuomonė praturtina grupės požiūrį. Septynių

mokslininkų grupė išanalizavo trijų šalių mokinių pamokos įrašus, pamokose buvo taikomas „Filosofija vaikams“ metodas. Mokinių amžius buvo 10-12 metų, šie mokiniai buvo iš Australijos (3 klasės), Meksikos (3 klasės), Kvebeko (3 klasės), kiekvienoje klasėje mokėsi apie 30 mokinių. Mokinių rezultatai buvo analizuojami pagal tris padarytus įrašus, kurie buvo įrašyti visose aštuoniose klasėse, taip iš viso buvo gauti 24 transkribuoti įrašai. Gauti rezultatai parodė, kad mokinių mąstymo procesas palaipsniui didėjo. Mąstymo raida atskleidė 4 mąstymo būdus: loginį, kūrybingą, atsakingą, metakognityvinį. Buvo pastebėta, jog spalio mėnesį, kai buvo pradėtas tyrimas, mokinai naudojo loginį mąstymą ir nenaudojo kitų savo mąstymo gebėjimų: dažniausiai, pasakydami savo nuomonę, mokiniai jos nepagrįsdavo; vasario mėnesį jau buvo pastebėta, kad mokiniai vis dažniau grindžia savo nuomonę, bet tai darydami naudojasi savo patirtimi – vis dėlto, jau buvo matoma samprotavimo ženklų, tiesa, daugelį jų skatino suaugusieji. Aptariant kūrybinį mąstymą, spalio mėnesį buvo pastebėta, jog šis mąstymas tarp mokinių pasireiškė retai, jis dažniausiai buvo naudojamas išreikšti pavyzdį per asmeninę patirtį ir taip gauti pritarimą iš bendraamžių. Svarbu pabrėžti, jog asmeniniai pavyzdžiai buvo iškelti ne tam, jog būtų praturtinta grupės diskusija, kas yra labai svarbu naudojant šį metodą. Vasario mėnesį kūrybinis mąstymas buvo pastebėtas dažniau, jis dažniausiai buvo sutelktas į bendraamžių teiginių prasmės paieškas, tai reiškia, jog mokiniai tokiu būdu bandė suprasti kito asmens požiūrį. Gegužės mėnesį kūrybinis mąstymas pasireiškė tarp vis daugiau mokinių, jie vis dar teikė pavyzdžius iliustruodami asmeninį požiūrį, bet jau ir rėmėsi bendraamžių požiūriu. Buvo pastebėti sudėtingesni įsikišimai, kurie padėjo praturtinti grupės požiūrį arba net nukreipti pokalbį nuo pradinio požiūrio, taip sukuriant originalius, skirtingus dviejų ar daugiau mokinių sukurtus ryšius. Šis reiškinys parodė mokinių kritinio mąstymo gebėjimus, nes mokinių mąstymas pasireiškė per klausimus. Atsakingas mąstymas buvo mažiausiai pastebėtas tarp visų stebėtų mokinių grupių. Spalio mėnesį žvelgiant į turinį atsakingas mąstymas pasireiškė kaip asmeninio elgesio ryšys bei nuomonių mainymasis. Vasario mėnesį šis mąstymas pasireiškė kaip atsakas, kuris susiejo mainų turinį su bendraamžių elgesiu. Paskutinėje transkripcijoje (gegužės mėn.) metakognityvinis mąstymas paprastai buvo neatsiejama mokinių kalbos dalis, pasireiškusi bendraamžių pasisakymų pakartojimu arba pataisymu. Pastarasis mąstymo įgūdis, pasireiškęs kai kuriems mokiniams, yra sudėtingas, nes jis suponuoja ne tik tai, kad mokiniai supranta ir priima skirtingus požiūrius, išsakytus tyrinėjimo bendruomenėje, bet ir tai, kad jie jais naudojasi praturtindami, pakoreguodami, niuansuodami ar keisdami savuosius. Koregavimas tampa ketvirtąja dialoginio kritinio mąstymo apraiška. Dvejus metus trunkanti filosofinė praktika paskatino mokinių mąstymą palaipsniui pereiti nuo paprasto prie sudėtingo (Daniel, 2007).

Kompetencijos, reikalingos mokytojams mokant pagal „Filosofija vaikams“ metodiką

Remiantis Matthew Lipman, tiek mokytojai, tiek ir administratoriai beveik vieningai pritaria, kad vaikai turėtų būti skatinami mokytis filosofijos arba ją taikyti, bet daugeliui vis tiek lieka

neaišku, ar mokytojai taip pat turėtų būti skatinami jos mokytis arba ją praktikuoti, o gal ir viena, ir kita? Kol mokytojai nemokės filosofijos ir negalės jos praktiškai pritaikyti, mąstymo perspektyvos švietime nebus labai šviesios. Todėl tam, kad teisingai ir naudingai būtų galima šio dalyko mokyti vaikus, labai svarbu, jog pats mokytojas tai suprastų. „Filosofija vaikams“ naudinga ne tik mokiniams, bet ir patiems mokytojams, nes padeda nesusidaryti tam tikrų lūkesčių apie mokinių galimybes mokytis bei duoda galimybę neskirstyti mokinių į tam tikrus lygius (Prescott, 2017). Mokytojo vaidmuo mokant užimą nemažą svarbą ir vietą mokant vaikus filosofijos – darbas yra lemiantis, bet tuo pačiu ir netiesioginis. Tradiciniame ugdyme mokytojo vaidmuo yra aiškus ir visiems suprantamas – viską žinančio ir į visus klausimus galinčio atsakyti žmogaus, kurio mokiniai privalo klausyti ir juo pasitikėti. Bet šį vaidmenį keičia „Filosofija vaikams“, kuri keičia mokinių ir pačio mokytojo požiūrį į mokytojo vaidmenį, nes šiame metode mokytojas nežino teisingų atsakymų, kadangi jų dažniausiai nėra, o visi atsakymai labai stipriai priklauso nuo vedamos diskusijos ir vykstančių dialogų. Tam, jog mokytojai tiksliai žinotų, kaip vesti filosofinę diskusiją, jie privalo išmokti, kaip spręsti problemas ir temas bei kaip skatinti mokinius mąstyti apie save ir kitus ir galvoti apie filosofijos naudą, koks tai procesas ir kokius metodus reikia naudoti (Farahani, 2014).

Mokant filosofijos vaikams, dažnai kvestionuojamas mokytojų profesionalumas ir galimybės mokyti, kadangi šis dalykas nepriskiriamas prie pagrindinių mokomųjų dalykų mokyklose. 2021 metais Chi-Ming Lam Honkonge atliko tyrimą, kuriame nagrinėjama, ar „Filosofija vaikams“ gali padėti mokytojams giliau nagrinėti filosofinius dėsnius, sąvokas ir jų mokyti mokinius būtent Kinijoje. Taip pat šiame tyrime nagrinėjama, ar būtinas mokytojo profesionalus ir pilnas žinių turėjimas prieš mokant vaikus filosofijos. Tyrime dalyvavo trys trečiokų klasės mokytojai, du ketvirtokų klasės mokytojai. Šie mokytojai buvo iš dviejų skirtingų mokyklų Honkonge. Svarbu paminėti, jog visi dalyviai yra kinų tautybės, bet pamokos buvo vedamos anglų kalba. Prieš pamokų vedimą mokytojai buvo apklausti interviu, kuriame pateikė savo įžvalgas apie „Filosofija vaikams“ metodą, išsakė patirtį ir nuomonę. Iš viso buvo vedama 12 pamokų, kuriose buvo taikomas „Filosofija vaikams“ metodas, pamokos buvo įrašomos, o jų rezultatai stebimi po kiekvienos pamokos. Labai svarbu paminėti, jog prieš mokytojams vedant pamokas kiekvienas iš jų dalyvavo mokymuose, kuriuose tiksliai ir aiškiai buvo pateikta, kaip „Filosofija vaikams“ reikia taikyti pamokose ir tai atlikti taisyklingai. Rezultatai parodė, jog „Filosofija vaikams“ stipriai veikia mokytojų rezultatus darbe; tyrime dalyvavę mokytojai paminėjo, jog mokymuose pristatyta informacija yra naudinga ir ją panaudoti galima mokant įvairiomis temomis, taip pat mokytojai pastebėjo, jog „Filosofija vaikams“ aspektus galima panaudoti ir kitose pamokose. Svarbiausias dalykas, kurį pastebėjo mokytojai, yra tai, jog šis metodas didina paties mokytojo darbo veiksmingumą klasėje, nes labiau atsižvelgiama į mokinius, jų gebėjimus. Taip pat pastebėta pažanga pamokoje, o ypač vystant dialogą. „Filosofija

vaikams“ pagerino mokytojų ryšį su mokiniais, vaikai išmoko reflektuoti per trumpą laiko tarpą bei padidėjo mokinių susidomėjimas ir dalyvavimas pamokose.

„Filosofiją vaikams“ galima taikyti ir jaunesnio amžiaus vaikams, tik kyla klausimas, kokių kompetencijų reikia mokytojams, kurie šį metodą nori taikyti vaikams, kurie dažniausiai neturi pilnų sugebėjimų skaityti ar rašyti. Mokyti filosofijos galima dar į darželį einančius vaikus, bet tam reikia turėti tinkamas žinias. 2022 metais atliktame tyrime dalyvavo 11 mokytojų, kurie per dešimties savaičių laikotarpį mokėsi, kaip taisyklingai reikia pritaikyti „Filosofiją vaikams“, kad po to šią teoriją galėtų bent du kartus per savaitę pritaikyti savo mokymo aplinkoje. Remiantis tyrimu, ikimokyklinio ugdymo pedagogai teigė, jog „Filosofijos vaikams“ metodo taikymas teigiamai veikia vaikus. Mokytojai teigė, jog metodas leido jiems kritiškai pažiūrėti į santykius tarp mokinių tradiciniame ugdyme bei kitaip pažvelgti į klasės valdymą. Kita vertus, tyrimas atskleidė, jog mokytojams trūksta pasitikėjimo savimi ir motyvacijos mokant šiuo metodu bei mano, jog filosofija vaikams gali neįvykti, dėl tradicinių mokymo būdų (Koyuncu & Demircan, 2022). Remiantis šiuo tyrimu, galima teigti, jog mokytojai yra susidomėję išbandyti šį metodą, bet jiems trūksta tam tikrų kompetencijų ar pakankamai žinių, kad rinktųsi išbandyti naujus mokymo būdus, o senus trumpam pamiršti.

Kalbant apie tradicinį ugdymą mokyklose ir norint taikyti „Filosofiją vaikams“, svarbu tai pradėti taikyti tiems, kurie mokykloje dar nedirba tam, jog gautas naujas žinias jie galėtų pritaikyti praktikoje, ką sunku padaryti jau daug metų dirbantiems mokytojams, naudojantiems savo jau išbandytus metodus. 2016 metais Turkijoje tyrimas buvo atliktas su studentais, kurie studijuoja pedagogikos mokslus, šiame tyrime jų dalyvavo trisdešimt. Jie dalyvavo specialiai sukurtuose mokymuose. Svarbu paminėti, jog daugelis studentų jau turėjo minimalias žinias apie „Filosofiją vaikams“. Kursuose studentai gilino savo žinias apie santykius tarp filosofijos ir kasdienio gyvenimo, teoriją apie „Filosofijos vaikams“ metodą, debatų vedimo principus, stebėjo pavyzdinę veiklą bei analizavo pateiktą informaciją, proceso metu buvo aptartos strategijos, kurios gali pravesti naudojant šį metodą pamokose. Pasibaigus mokymams studentai dalyvavo interviu, kuriuose pateikė savo nuomonę apie „Filosofiją vaikams“. Studentai suprato, kad net to nesuvokdami filosofiją naudodavo kiekvieną dieną, pasikeitė jų nuostata apie šio dalyko sudėtingumą, kurią turėjo apie tai nė nežinodami. Šis suvokimas padėjo suprasti, jog lygiai tas pats galioja ir vaikams ir tai nėra labai sunku pritaikyti ir jiems, vaikai lygiai taip pat gali filosofuoti ir tam nereikia turėti specialių žinių apie filosofijos mokslą ar garsiausius filosofus. Čia paneigiamas tradicinio mokymo teiginys, jog mokinys yra kaip tuščia lenta, kuri užpildoma mokytojo žiniomis. Galima teigti, jog studentams su šiais mokymais diegiamas naujas požiūris į švietimą taikant „Filosofiją vaikams“. Kaip ir prieš tai aptartuose tyrimuose, studentai taip pat susidūrė su sunkumais, tik jie skiriasi, nes šiame tyrime dalyvavę žmonės neturi daug mokymo patirties ar jos neturi visai. Pagrindiniai įvardinti sunkumai

buvo išsakyti nešališką nuomonę, užduoti klausimus vaikams filosofavimo metu bei vertinant mokinius. Taip pat paminėta ir uždavinėjimas atitinkamų klausimų, kurie padėtų vaikams labiau gilintis į aptariamą temą ir padėtų plėsti diskusijas ir filosofinį mąstymą (Çayır, 2018).

„Filosofija vaikams“ aktualumas

Nors „Filosofija vaikams“ vis labiau populiarėja, o mokytojai skatinami ją dažniau naudoti savo pamokose, tačiau kyla problema, nes nėra tikslių nustatytų mokymo gairių, šis dalykas nėra oficialiai įtrauktas į mokymosi programas, o siūlomas tik kaip užklasinė veikla ar pamokų paįvairinimas, tokia situacija ypač pastebima Šiaurės Amerikoje, Europoje ir Australijoje. Dažniausiai, mokant šio dalyko, nėra numatytų teisių į formalias filosofijos programas pradinėse mokyklose, kurios yra nustatytos vietinės ar nacionalinės mokymo programos (Hand & Winstanley, 2009). Šios programos neįtvirtinimas iš dalies kyla dėl mokytojo vertinimo, kaip gerai jis sugeba vykdyti programą, neatsižvelgiama į tai, jog dažniausiai mokytojai, pasirinkę mokyti naudodami „Filosofiją vaikams“, neturi tam reikiamų žinių ir patirties filosofijoje (Lewis & Sutcliffe, 2017). Taip pat svarbu apžvelgti, kokia situacija yra Lietuvos bendrosiose programose, ypač pradinėse klasėse. Remiantis bendrąja pradinio ugdymo etikos programa (NŠA, 2022) galima įžvelgti „Filosofija vaikams“ metodikos bruožų – kaip pagrindinis etikos dalyko mokymo uždavinys yra išskirtas šis:

- 4. Etikos dalyko tikslas – sudaryti sąlygas, kad etikos pamokose mokiniai ugdytųsi atsakomybę už savo žodžius, veiksmus, santykius su kitais žmonėmis, visuomene, gamta ir pasauliu bei virtualia realybe, gebėjimą suprasti ir užjausti ne tik artimus, bet ir geografiškai bei patirtimi nutolusius asmenis, gebėjimą nesitaikstyti su prievarta, neteisingumu, patyčiomis, padėti kitam ištikus nelaimei. Mokiniai taip pat ugdosi asmenines savybes bei vertybes remdamiesi bendruomeniškumo, empatijos, atvirumo, aplinkosaugos idėjomis.

Čia galima rasti porą mokymosi uždavinių, kurių galima mokyti remiantis „Filosofija vaikams“ metodu. Juos išskiriant būtent pradiniame ugdyme mokant etikos labiausiai tinka šie uždaviniai:

- 5.1. dialogiškai bendrauja su kitu žmogumi, girdi ir išmoksta priimti kito nuomonę ir suprasti gyvenimiškas situacijas;
- 5.3. mokosi dalyvauti pokalbyje su grupe, mokosi iš grupės, mokosi jausti socialinę atsakomybę už grupės narių problemas.

Šiuos uždavinius lengvai galime priskirti „Filosofija vaikams“ metodui, kadangi abu šie uždaviniai būtent tai ir lavina, šiuo metodu mokoma išklausyti kito ir bandyti suprasti bei priimti jo nuomonę, o tai dažniausiai daroma aptariant vaikams aktualias gyvenimiškas situacijas. Aptariant 5.3. punktą, jis ypač stipriai siejasi su „Filosofija vaikams“ metodu, kadangi vykstančiose diskusijose dalyvauja keli mokiniai, kurie dalinasi savo nuomone ir kartais tam tikroms problemomis, priklausomai nuo temos.

„Filosofija vaikams“ ir vizualinio mąstymo strategijos susiejimas

Kaip jau minėta, abu šie metodai puikiai ugdo mokinių komunikavo gebėjimus, kurie etikos bendrojoje programoje išskiriami kaip komunikavimo kompetencija. Etikos dalyko veiklose mokiniai mokosi kelių pakopų komunikacijos lygmenų, kurie skiriasi pagal savas-svetimas kategorijas. Jie mokosi palaikyti empatiškus tarpusavio santykius ne tik su šeimos nariais ar draugais, bet ir suvokti ir realizuoti tolerantiškos komunikacijos galimybę su socialiai nutolusiais asmenimis bei grupėmis. Mokiniai palaipsniui ugdosi gebėjimą ne tik būti komunikacijos recipientais, bet ir aktyviais jos kūrėjais, socialinių projektų iniciatoriais bei vykdytojais. Išskirtinis dėmesys skiriamas virtualiosios komunikacijos etiniams aspektams. Mokiniai skaito ir patys komunikuoja ne tik rašytinius, bet ir vizualiuosius ar garsinius ženklus, tobulina multimodalios komunikacijos įgūdžius.

Vienas iš būdų vaikus mokyti filosofijos yra remtis vizualinio mąstymo strategijomis – šie du gana sudėtingai skambantys reiškiniai siejasi ir puikiai veikia kartu. Kiekvieną dieną susiduriame su įvairiais vaizdais, stebėdami aplinką ne visada susimąstome ką matome. Vaikystėje matome ypač daug paveikslų ir paveiksliukų knygose ir kitur. Šiomis dienomis matome itin daug skirtingų vaizdinių ne tik savo aplinkoje, bet ir socialinėse medijose. Įrodyta, kad nuo 1999 metų mokinių naudojimasis telefonais padvigubėjo (Connell et al., 2015). Tai rodo, jog šiais laikais mokiniai susiduria su įvairesniais vaizdiniais, tokiais kaip vaizdo įrašai, kuriuose galime rasti įvairaus konteksto. Dažnai sakoma, jog šiuolaikiniai vaikai daug laiko praleidžia socialinėse medijose, tačiau nereiškia, jog jų dažnas susidūrimas su dideliu žiniasklaidos antplūdžiu automatiškai leidžia kritiškai analizuoti ir suprasti visus jiems pasitaikančius vaizdus. Todėl šiame kontekste labai svarbus pasidaro mokytojo vaidmuo – jis turėtų siekti nukreipti mokinius tinkama linkme. Šis metodas yra orientuotas į mokinį, interaktyvus bei reikalaujantis visų, dalyvaujančių procese, nuolatinio įsitraukimo. Taip pat galima įžvelgti klausimų svarbą, kadangi abu šie dalykai stipriai priklauso nuo užduodamų klausimų. Klausimai gali būti labai paprasti, o vaikų atsakymai gali padėti kelti diskusinius klausimus. Vizualinio mąstymo strategijas dažniausiai galime taikyti naudodami šiuos klausimus: Kas vyksta šiame paveiksle? Ką matote, kas jus verčia taip galvoti? Ką dar galime pamatyti? Pirmasis klausimas verčia susimąstyti apie paveikslą plačiau, antrasis skatina mokinius paremti savo nuomonę bei plačiau pažvelgti į paveikslą, o trečiasis skatina pamatyti dalykus, kurie nebuvo įžvelgti į paveikslą žiūrint pirmąjį kartą. (Housen, A., & Yenawine, P. 2002). Klausimų svarba yra tokia pat didelė ir „Filosofijoje vaikams“: mokytojas padeda mokiniams vesti diskusiją, užduodamas tikslingus ir skatinančius susimąstyti klausimus. Abiejuose metoduose svarbu sukurti saugią aplinką, kurioje mokiniai drąsiai gali teikti savo nuomonę bei nuomonės prieštaravimą išsakyti tiek mokytojui, tiek ir bendraklasiams. Čia puikiai galima matyti, kaip „Filosofijos vaikams“ ir vizualinių mąstymo strategijų pagalba ugdomi visi paminėti įgūdžiai, išskirti bendrojoje programoje.

Tyrimo metodika

Mokytoja specialistė pirmokams vedė tris pamokas remiantis vizualinėmis mąstymo strategijomis, šią strategiją pritaikė etikos pamokose. Pagal užrašytus pamokų transkriptus bus nagrinėjamas kiekvieno mokinio indėlis ir loginiai komunikavimo bei emociniai/socialiniai komunikavimo gebėjimai, stebima, ar jie pagerėjo bei kaip keitėsi mokinių požiūris ir laisvė šnekėti. Remiamasi šiais gebėjimais:

Loginiai komunikavimo gebėjimai:

- gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus;
- gebėjimas sklandžiai ir suprantamai išsakyti savo nuomonę;
- gebėjimas savo nuomonę pagrįsti ir teikti argumentus;
- gebėjimas suabejoti savo nuomone ir jos teisingumu;
- gebėjimas suprasti kitokią nuomonę;
- gebėjimas nenukrypti nuo temos, palaikyti diskusiją ir plėtoti aptariamą temą ar idėją;
- gebėjimas daryti išvadas ir apibendrinimus.

Emociniai/socialiniai komunikavimo gebėjimai:

- gebėjimas tolerantiškai, nepertraukiant išklausyti priešingą nuomonę;
- gebėjimas jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus;
- gebėjimas jautriai ir konstruktyviai pataisyti klaidingus kito argumentus;
- gebėjimas kiekvienam suteikti erdvės kalbėti.

Tyrimo etika

Tyrimo metu buvo užtikrinamas dalyvių anonimiškumas bei konfidencialumas. Duomenys buvo renkami bei analizuojami siekiant mokslinių ir profesinių įžvalgų. Norint užtikrinti duomenų apsaugą darbe nėra nurodama konkreti ugdymo įstaiga, kurioje buvo atliktas tyrimas. Buvo pasirašyta Vilniaus universiteto bendradarbiavimo sutartis su mokykla, kurioje vykdytas tyrimas, gautas tėvų/globėjų sutikimas leisti jų vaikui dalyvauti tyrime. Tėvai / globėjai buvo informuoti, kad jie turi teisę bet kada atšaukti savo sutikimą prieš tai pranešę tyrimo vykdytojui. Prieš tyrimą nepilnamečiams jiems suprantama kalba pristatomi tyrimo tikslai, jų teisės bei galimybė atsisakyti dalyvauti tyrime. Taip pat jiems buvo paaiškinta, kad jie bet kada gali pasitraukti iš tyrimo be jokių pasekmių. Tyrimo eigoje stebėta tiriamųjų savijauta, jų reakcija į pokalbio klausimus. Buvo atitinkamai reaguojama pagal poreikį, atsižvelgta į konkrečią situaciją. Tyrėjai bendraudami su tiriamaisiais laikėsi besąlygiškos pagarbos asmens orumui ir jo teisėms principų. Visi tiriamieji pažinojo pedagogą, kuris vedė veiklas, todėl jie nepatyrė papildomo streso ar įtampos.

Tyrimo dalyviai

Tyrimo dalyviai yra pirmosios klasės mokiniai, jų etikos pamokose yra 16. Kad būtų galimybė išlaikyti konfidencialumą ir tuo pačiu stebėti mokinių pažangą, jų vardus minėsiu raidėmis. Visi mokiniai bus žymimi šiomis raidėmis: P, MA, J, H, E, EM, R, A, T, D, G, O, L, AU, M, RU.

Stebėtų pamokų analizė

Pirmojoje pamokoje buvo nagrinėjamas Džozefo Raito paveikslas „The Synnot Children“ (žr. priedą nr. 1). Šioje pamokoje iš 16 mokinių savo nuomonę išsakė 14, du mokiniai diskusijoje nedalyvavo, šie mokinai yra A ir EM, todėl jų pažangos šioje pamokoje stebėti neįmanoma. Mokytoja pradėdama pamoką mokinių paprašo įdėmiai apžiūrėti paveikslą ir tada jai atsakyti, ką mokiniai ten mato. Pati pirmoji į mokytojos užduotą klausimą atsakė G, kuri pastebėjo tris prie medžio sėdinčius vaikus, mokytoja pakartoja mokinės atsakymą ir paklausia kas dar matoma paveiksle, AU pamini, jog mato užsimaskavusią gervę, mokytoja paprašo parodyti ją lentoje ir paklausia, kodėl mokinė mano, kad tai yra būtent šis paukštis. Mokinė argumentuodama savo nuomonę pamini, jog paukštis yra baltas, todėl ji teigia, kad ten yra gervė. Kitas mokinys – T – pareiškia savo nuomonę ir pasako, jog tai yra balandis, o ne gervė. Mokytoja klausinėja, kodėl T mano būtent taip, jis pasako, jog paukštis paveiksle yra mažas ir baltas, o tai jam labai primena balandį. AU išgirdusi šiuos argumentus pakeičia savo nuomonę ir pasako, jog susimaišė, koks tai paukštis, ir taip pat mano, jog tai yra balandis. Labai svarbu, jog mokytoja pabrėžė tai, jog mokinė pakeitė savo nuomonę: „Aha, tai tu pakeitei savo nuomonę, patikslinai savo nuomonę, kad čia greičiausiai visgi ne gervė, o balandis, ačiū“. Mokinė O pastebėjo, jog paukštį iš narvelio vaikai išėmė, o mokytojai pakartojus mokinės atsakymą ji papildė savo nuomonę ir pasakė, jog taip vaikai paukštuką išgelbėjo. Mokytoja pabrėžia mokinės atsakymą: „Ir tu galvoji, tu papildai, kad išgelbėjo paukštuką, ne tik kad išėmė, bet ir išgelbėjo… paukštuką iš narvelio“. Diskusiją toliau pratęsia mokinys MA, jis pastebėjo, jog paveiksle vaikai yra ant kalno, mokytojai paklausus, kodėl taip manoma, mokinys priėjo prie lentos ir parodė pirštu, kur paveiksle mato, jog vaikai stovi ant kalno. Po to mokytoja papildė mokinio atsakymą: „Čia va viršuj einant va ta linija rodo, kad čia yra ant kalno. O ten tolumoj maža horizonto detalė rodosi labai labai toli. Tu pastebėjai, kad visas veiksmas vaikų vyksta ant kalno, ačiū“. Po šio pastebėjimo temą apie paukštį pratęsė M, ji paminėjo, jog jai paukščio sparnai panašūs į fėjos. Mokinė E pastebi, jog paveiksle vaizduojamas ruduo, mokytoja paprašo pagrįsti nuomonę, paklausdama kodėl taip manoma. E savo nuomonę argumentuoja taip: „Parudavę lapai. Pilki.“ Toliau prie šios diskusijos apie tai, ar paveiksle tikrai vaizduojamas ruduo, prisijungia ir kiti mokiniai, H pamini, jog žolė yra parudavusi. Mokinys R išreiškia, jog jam atrodo, jog artėja audra ir tai argumentuoja pastebėdamas, jog paveiksle pavaizduoti debesys, kurie yra tamsūs. Vienas mokinys bando pertraukti, kol kalba mokytoja, mokytoja to padaryti neleidžia ir tai išreiškia gražiu ir maloniu būdu: „Aš labai atsiprašau, aš pabaigsiu, gerai? Tamsiai pilki debesys rodo, kad artėja audra. Taip, kas dar ką nors pastebėjo, ko kiti nepastebėjo?“ Taip pat mokytoja užduoda

klausimą, kuris skatina pratęsti diskusiją ir aptarti kitus paveikslo aspektus. Tai ir padaro mokinys MA, ir išreiškia tokią nuomonę: „Man tai atrodo, kad Dievas kažką nori pasakyti jiems.“ Mokytoja klausia tikslinamojo klausimo, ar Dievas kažką nori pasakyti visiems vaikams, mokinys patikslina, jog Dievas kažką pasakyti nori tik vienam vaikui. Mokytoja tęsia šią diskusiją ir bando išsiaiškinti, kodėl mokinys taip mano, jis savo atsakymą argumentuoja taip: „Nes jis žiūri į dangų ir rankas pakėlęs“. Po to mokytoja bando tiksliau išsiaiškinti, apie kurį paveiksle pavaizduotą vaiką kalba MA, rodo kiekvieną vaiką pirštu ir klausia, ar mokinys kalba apie šį vaiką, tuo metu kiti klasės mokiniai pradeda juoktis ir taip trukdo diskusiją, mokytoja mokiniams primena apie teisingą elgesį pamokoje bei pasako, jog kiekvieno mokinio nuomonė yra svarbi: „Stop, palaukit, o kodėl mes juokiamės? O kas juokingo? Po vieną kalbam. Kas juokingo? Man ten nieko čia juokingo nėra, nes iš esmės tai yra tiesa, nes šita laikysena iš tiesų primena truputį, kaip vaizduoja šventuosius, ar ne? Tai tas rankos mostas, tikrai sutinku. Kalbam po vieną, prašau.“ Taip mokytoja parodo, jog kiekvieno nuomonė yra svarbi ir yra labai svarbu jos išklausyti. Mokinė G perkelia diskusiją prie kitos temos ir pamini, jog jai paukščiai, pavaizduoti paveiksle, primena pašto balandžius, kurie senovėje siųsdavo paštą. Mokytoja patvirtina mokinės nuomonę ir paklausia, kodėl ji taip mano, G savo nuomonę argumentuoja pasakydama, jog balandis yra baltas, o balandžiai, kurie nešiodavo paštą, būdavo balti. Mokinė AU pastebi, jog paveiksle pavaizduotas klevas, mokytoja pagiria mokinės pastebėjimą ir paklausia, kodėl ji taip mano. Mokinės atsakymas buvo toks: „Nu tai jo, nes kur pilki debesys, matosi klevo lapas.“ Tada mokytoja užduoda klausimą, ar mokiniai mato dar ką nors, ko nepastebėjo kiti. Mokinys R pamini, jog mato auksinį narvą. Tuomet mokinė M pasako, jog mergaitė paveiksle ištiesusi ranką ir nori, kad pas ją atskristų paukštelis. Tada mokytoja patvirtina jos nuomonę ir bando labiau išplėsti mokinės nuomonę: „Mergaitė, ištiesusi rankytę, nori, kad pas ją būtų paukštelis. Ar ne? Nes trys vaikai, o paukštelis vienas, tai ir mergaitė labai nori, kad berniukas, kuris dabar laiko, duotų jai palaikyti tą paukštelį. O kas tave verčia manyti, kad ji nori labai?“ M pateikė tokį atsakymą: „Šypsena ir tos akys į tą paukštį ir dar ta ranka tokia pridėta“ – taip mokinė paargumentavo savo nuomonę, mokytoja jai padėkojo už pastebėjimą. H pratęsia diskusiją ir pasako, jog mergaitė duoda paukščiukui lesalo, mokinys taip mano, nes paveiksle mergaitė yra ištiesusi savo ranką. Mokytoja vėl paklausia, ką dar galima matyti paveiksle, kas nebuvo paminėta. MA pastebi, jog visi vaikai yra labai panašūs, mokytoja prideda, jog taip gali būti, nes galbūt vaikai yra iš vienos šeimos. RU pamini, jog mergaitė atrodo kaip angelas, ji taip mano, nes jos rūbai labai panašūs į angelo, mokytoja papildo jos nuomonę ir pasako, jog rūbeliai atrodo kaip tunika, taip pat mergaitės bateliai primena angelą. P sugrįžta prie temos apie vaikų panašumą ir pasako, jog berniukas ir mergaitė atrodo kaip brolis su sese, mokytoja, sugrįždama prie šios temos, pakomentuoja abiejų mokinių nuomones: „Aha, tai su MA nuomone nesutinki, kad jie visi trys panašūs, tau yra panašūs šitie du, taip. O čia gali būti, gal ir kitos šeimos, gal pusseserė, nes tamsesni plaukai.“ Diskusiją pratęsia G ir pamini, jog galbūt tai yra

ta pati šeima, tik tėčio plaukai yra šviesūs, o mamos tamsesni. Mokinė E išreiškia savo nuomonę ir pasako, jog jai vaikai atrodo benamiai, savo nuomonę argumentuoja pasakydama, kad jiems yra šalta, o taip jai atrodo, nes paveiksle yra apsiniaukę. Mokytoja papildo mokinės nuomonę: „Dabar grįžtam, ta prasme, tai benamiai tu dar sakei ar ne? Plonai apsirengę, dėl to benamiai, taip? Rudenį reiktų šilčiau rengtis.“ Mokinys H pasako, jog jam vienas iš vaikų atrodo liūdnas, jam taip atrodo todėl, nes vaikas neturi namų. AU pratęsia temą apie vaikų giminystės ryšius ir pasako, jog vaikai yra trynukai. G mano, jog mergaitė baltais plaukais yra mažesnė negu visi kiti. Mokytoja apibendrina visų mokinių nuomonę šia tema ir paprašo mokinės argumentuoti savo nuomonę: „G nesutinka, nes sako, labai jau jaučiasi, aukštesnis ir vyresnis pagal veidą, o mergaitė mažesnė. O šita didesnė, aukštesnė irgi gerokai atrodo, jei atsistotų, ar ne? Tai nesutinka su tavo nuomone, kad jie trynukai, jie gali būti broliai, sesės, bet ne trynukai, sako G. Tu pastebėjai, kad šitie du vyresni truputėlį gal ne draugiškai elgiasi su ja. O kas tave verčia taip manyti?“ Mokinė pasako, jog mergaitė nesišypso ir dar jos rankytės sudėtos. Mokytoja pratęsdama pasako, jog tikriausiai pirmiausiai balandėlį paėmė vyriausias berniukas, o mergaitė bando jį paimti, nes nori jį palaikyti rankose. Tuomet M ir L tęsia temą apie vaikų amžių, M pastebi, jog mergaitė yra labai maža, o L spėdama jos amžių pasako, kad jai maždaug septyneri su puse. D atkreipia dėmesį į vaikų rūbus ir pasako, jog jie apsirengę senoviškai, taip kartu su mokytoja prieinama prie išvados, jog šis paveikslas nutapytas senovėje. MA tęsia temą apie rūbus ir pastebi, jog berniukas ir mergaitė šviesiais plaukais yra apsirengę prabangiau. AU sugrįžta prie trynukų ir dvynukų klausimo ir pasidalina nuomone, jog vaikai, kurie didesni, yra dvynukai, nes jų plaukai ir veidai yra panašūs, o trečioji mergaitė yra jaunesnioji sesė. Mokytoja jau norėjo užbaigti šio paveikslo aptarimą, bet MA dar pasisakė, jog mergaitė yra aukštesnė už berniuką, jeigu ji atsistotų, kadangi ji paveiksle yra atsiklaupus. Mokytoja apibendrino mokinio nuomonę ir visą paveikslo aptarimą: „Aha, gerokai dar pridėjus, būtų gal dar net aukštesnė ir vyriausia iš jų visų, ar ne? Tai tu nesutinki su jos nuomone, kad gal dvyniai, bet kartais ir dvyniai būna skirtingo ūgio. Gerai, tai labai ačiū. Jūs labai gražiai ištyrinėjot šitą paveikslą, ačiū, kurie pasisakė ir kalbėjo ir kai kitą paveikslą žiūrėsim, paprastesnį paveikslą žiūrėsim, tai tada norėčiau, kad visi pasisakytų, ir tie, kurie dar nepasisakė.“ Mokytoja padėkoja mokiniams už įdėtas pastangas ir diskusijas bei paveikslo aptarimą, taip pat paskatina mokinius, kurie visai nešnekėjo ar šnekėjo mažiau.

Mokiniai pamokoje pademonstravo šiuos gebėjimus:

P: Gebėjimas nenukrypti nuo temos, palaikyti diskusiją ir plėtoti aptariamą temą ar idėją; Gebėjimas tolerantiškai, nepertraukiant išklausyti priešingą nuomonę.

MA: Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus; Gebėjimas sklandžiai ir suprantamai išsakyti savo nuomonę; Gebėjimas nenukrypti nuo temos, palaikyti diskusiją ir plėtoti aptariamą temą ar idėją.

J: Gebėjimas nenukrypti nuo temos, palaikyti diskusiją ir plėtoti aptariamą temą ar idėją.

H: Gebėjimas nenukrypti nuo temos, palaikyti diskusiją ir plėtoti aptariamą temą ar idėją; Gebėjimas savo nuomonę pagrįsti ir teikti argumentus; Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus.

E: Gebėjimas savo nuomonę pagrįsti ir teikti argumentus; Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus; Gebėjimas sklandžiai ir suprantamai išsakyti savo nuomonę.

R: Gebėjimas nenukrypti nuo temos, palaikyti diskusiją ir plėtoti aptariamą temą ar idėją; Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus;

T: Gebėjimas suprasti kitokią nuomonę; Gebėjimas nenukrypti nuo temos, palaikyti diskusiją ir plėtoti aptariamą temą ar idėją; Gebėjimas jautriai ir konstruktyviai pataisyti klaidingus kito argumentus.

D: Gebėjimas daryti išvadas ir apibendrinimus; Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus.

G: Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus; Gebėjimas savo nuomonę pagrįsti ir teikti argumentus; Gebėjimas nenukrypti nuo temos, palaikyti diskusiją ir plėtoti aptariamą temą ar idėją.

O: Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus;

L: Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus.

AU: Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus; Gebėjimas savo nuomonę pagrįsti ir teikti argumentus; Gebėjimas jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus; Gebėjimas suabejoti savo nuomone ir jos teisingumu; Gebėjimas nenukrypti nuo temos, palaikyti diskusiją ir plėtoti aptariamą temą ar idėją.

M: Gebėjimas savo nuomonę pagrįsti ir teikti argumentus; Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus.

RU: Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus.

Daugiausia gebėjimų pademonstravo mokinė AU, kadangi ji pamokoje savo nuomonę reiškė gan dažnai ir tai darė palyginus gerai, ji išpildė 5 iškeltus gebėjimus. 4 gebėjimus pademonstravo T, o po 3 gebėjimus pasiekė P, MA, H, E, G. Likę mokiniai išpildė 2 ar bent jau 1 iškeltą gebėjimą.

Antrojoje pamokoje buvo aptarinėjamas Elmerio Borlongano paveikslas „Tėvas ir sūnus“ (žr. priedą nr. 2). Šioje pamokoje savo nuomonę išreiškė lygiai tiek pat mokinių kaip ir pirmojoje pamokoje – 14, savo nuomonės neišreiškė mokiniai H ir E, todėl šioje pamokoje jų progreso stebėti neįmanoma. Mokytoja pamoką pradeda paklausdama klausimo „Kas gi vyksta šitame paveiksle?“ Pirmoji į mokytojos užduotą klausimą atsako mokinė P, ji pasidalina, jog paveiksle vaizduojamas tėtis, kuris yra apkabinęs berniuką. Mokytoja paprašo mokinės argumentuoti savo nuomonę: „P mano, kad čia yra tėtis ir berniukas. P, o kas paveiksle verčia manyti, kad tai yra tėtis ir berniukas, o ne šiaip kažkas tai? Mergaitė argumentuodama pasako, jog vienas žmogus yra mažesnis, o kitas aukštesnis. Mokytoja pasitikslina ir paklausia, ar P turi omeny, jog vienas žmogus yra vyresnis, o kitas jaunesnis. MA pastebi ant stalo padėta nuotrauką ir pasidalina savo nuomone, jog galbūt ten yra vaiko mama. AU ir RU prisijungia prie diskusijos apie paveiksle pavaizduotų žmonių giminystės

ryšius ir pasako, jog, jų nuomone, tai taip pat yra berniukas ir tėtis, tik RU dar prideda, jog berniukas yra liūdnas, o jo tėtis guodžia jį. L taip pat pritaria šiai nuomonei ir prideda, jog berniukas yra liūdnas dėl to, nes nėra jo mamos. Mokytoja visų mokinių nuomonę apibendrina: „Vaikas liūdi, kad nėra mamos, taip? Ir manai, kad tėtis guodžia vaiką, taip?“ G prieštarauja šiai nuomonei ir pasako, jog ji nemano, jog tai yra berniuko tėtis, nes neatrodo labai vyresnis bei jis neturi barzdos, ji mano, jog tai yra brolis. Šiai nuomonei pritaria ir EM, savo nuomonę argumentuoja pasakydama, jog vyresnis žmogus yra be barzdos. Mokytoja padėkoja mokiniai už išreikštą nuomonę. A taip pat prisideda prie jau išreikštos nuomonės ir pasako, jog tai yra brolis. Mokytoja užduoda klausimą, ką dar galima pastebėti šiam paveiksle, kas nebuvo pastebėta. MA pratęsia savo nuomonę apie paveiksle esančią nuotrauką, jis pasako, jog jam atrodo, kad mama yra mirusi jis taip mano, nes paveiksle pačios mamos nėra, o yra tik jos nuotrauka. Mokytoja padėkoja už nuomonės išsakymą, tuomet M pasako, jog pritaria L nuomonei, mokytojai paklausus, kokia buvo ta nuomonė, M atsako, jog „neatsimena“, mokytoja pasako, jog neįmanoma pritarti nuomonei, kurios neatsimena, tada paprašo L priminti savo nuomonę. L primena, jog ji sakė, kad tėtis guodžia vaiką, mokytoja paklausia, kodėl mokinė mano, kad tai tėtis, o ne brolis. Mokinė pateikia tokį atsakymą: „Nu jis pakankamai didelis ir atrodo kaip tėtis.“ A mokinys tęsia šią temą, bet išreiškia kitokią nuomonę ir pasako, jog tai galbūt yra dėdė, bet savo nuomonei argumentų nepateikia. R prisideda prie jau išsakytos nuomonės apie tai, jog tai yra tėtis, jis pateikia tokį argumentą: „Aš manau, kad čia tėtis, nes jeigu čia būtų brolis, tai būtų su plaukais.“ Mokytoja praplečia šią nuomonę: „Tu manai, kad čia brolis negali būti, nes tiktai vyresnio amžiaus vyrai būna arba nusiskutę plikai, arba tiesiog pliki, be plaukų. O brolis būtų panašaus amžiaus, tik tokio ir tokio amžiaus jaunuolis paprastai būna su plaukais. Taip ačiū, R. AU?“ Mokinė AU pasidalina dar negirdėta nuomone ir pasako, jog galbūt seserys, broliai ir mama yra numirę, mokytoja paklausia, ar mokinė pritaria MA nuomonei, nes jis minėjo tą patį. Taip pat AU prideda, jog gal paveiksle pavaizduoti žmonės turėjo dar vieną brolį, bet jis taip pat yra numiręs, mokytoja paklausia, kodėl mokinė taip mano, ji pateikia tokį atsakymą: „Gal jie dabar tik du ir jiems nelinksma.“ Mokytoja pakomentuoja ir apibendrina mokinės atsakymą: „Aha tai jie vienas kitą paguodžia. Nes tu irgi pritari M nuomonei, kad mamos toje šeimoje galbūt nėra arba labai galbūt kažkur išvykusi arba galbūt netgi mirusi. O kas paveiksle tave verčia manyti, kad, pavyzdžiui, ji mirusi, kaip M irgi mano?“ AU pratęsia savo nuomonę ir pasako, jog paveiksle ji mato, kaip žmonės vienas kitą guodžia, taip pat pamini, kad nuotrauka, padėta ant stalo, yra bespalvė. Mokytoja pasidalina tokia nuomone: „Ir paveikslas mamos su arkliuku ir bespalvis. Taip? Pilkas, juodai baltas. Kad išsiskiria iš viso paveikslo ir, na, tarytum dailininkas norėtų pasakyti, kad mama taip toli, kad nebegrįš, ar ne? Supratau, ačiū M. Ką tu norėjai pasakyti, pridurti?“ Mokinys pasako, jog sutinka su mokytojos nuomone. P išsako nuomonę, jog jai atrodo, kad brolis yra miręs, ji taip mano, nes jo raumenys yra įsitempę. Mokytoja priduria, kad vaikas paveiksle taip pat yra užmerkęs akis. G pasako,

jog paveiksle yra pavaizduotas tėtis, mokytoja paklausia, ar šis žmogus yra miręs, mokinė pateikia neigiamą atsakymą, po to G pakeičia savo nuomonę ir sako, jog tai yra brolis, mokytoja pasako, jog mokinė laikosi savo nuomonės. AU sugrįžta prie temos apie guodimą, tik išreiškia nuomonę, jog ne tėtis guodžią berniuką, o berniukas guodžia tėtį. Mokinys J pamini, jog galbūt tėčio mama yra mirusi, mokytoja norėdama pasitikslinti dėl mokinio nuomonės apibendrina jo nuomonę bei paklausia klausimo: „Tėčio žmona šiuo atveju, ar ne? Ai, kad berniuko močiutė galėjo mirti, taip? O ne mamytė. Tačiau močiutės nuotrauka, tu manai, ar ne? Tai ar tėtis guodžia berniuką, ar berniukas irgi guodžia tėtį? Kas kam padeda šitam paveiksle?“ Atsakydamas į mokytojos klausimą, mokinys pasako, jog jie abu padeda vienas kitam, mokinys argumentuoja savo nuomonę pasakydamas, jog abu jie yra apsikabinę. Toliau diskusiją pratęsia T, jis pamini, jog pritaria G nuomonei apie tai, jog berniukas nėra miręs, o jis tiesiog miega. O pasisako, jog taip pat pritaria šių mokinių nuomonei. Paveikslo aptarimo pabaigoje mokinys D išsako nuomonę, jog žmonės, pavaizduoti paveiksle, pametė pinigus, jis taip mano, nes kambarys yra labai tuščias ir neturi už ką jų nusipirkti. Mokytoja užbaigia pamoką: „Aaa, supratau, nes labai tuščias kambarys ir neturi pinigų už ką nusipirkti daiktų, supratau. Gerai, taigi iš tiesų mes labai gerai išsiaiškinom paveikslą, labai gražiai kalbėjot, labai gražiai papildėt vienas kitą, nuomonės išsiskyrė, galbūt kažkas vienos nuomonės laikosi, kad brolis, o kiti, kad tėtis, bet visi sutinkam su tuo, kad vienas kitą guodžia ir vaikas suaugusiam padeda lygiai taip pat kaip suaugęs, kuris yra brolis, tėtis ar dėdė, padeda vaikui.“

Mokiniai pamokoje pademonstravo šiuos gebėjimus:

P: Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus; Gebėjimas savo nuomonę pagrįsti ir teikti argumentus; Gebėjimas jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus.

MA: Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus; Gebėjimas savo nuomonę pagrįsti ir teikti argumentus; Gebėjimas jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus; Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus.

J: Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus; Gebėjimas sklandžiai ir suprantamai išsakyti savo nuomonę; Gebėjimas jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus.

EM: Gebėjimas nenukrypti nuo temos, palaikyti diskusiją ir plėtoti aptariamą temą ar idėją

R: Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus; Gebėjimas jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus.

A: Gebėjimas nenukrypti nuo temos, palaikyti diskusiją ir plėtoti aptariamą temą ar idėją; Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus.

T: Gebėjimas nenukrypti nuo temos, palaikyti diskusiją ir plėtoti aptariamą temą ar idėją.

D: Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus; Gebėjimas savo nuomonę pagrįsti ir teikti argumentus.

G: Gebėjimas jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus; Gebėjimas nenukrypti nuo temos, palaikyti diskusiją ir plėtoti aptariamą temą ar idėją; Gebėjimas tolerantiškai, nepertraukiant išklausyti priešingą nuomonę; Gebėjimas suabejoti savo nuomone ir jos teisingumu.

O: Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus: Gebėjimas sklandžiai ir suprantamai išsakyti savo nuomonę.

L: Gebėjimas nenukrypti nuo temos, palaikyti diskusiją ir plėtoti aptariamą temą ar idėją; Gebėjimas daryti išvadas ir apibendrinimus.

AU: Gebėjimas nenukrypti nuo temos, palaikyti diskusiją ir plėtoti aptariamą temą ar idėją; Gebėjimas jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus; Gebėjimas savo nuomonę pagrįsti ir teikti argumentus.

M: Gebėjimas jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus.RU: Gebėjimas nenukrypti nuo temos, palaikyti diskusiją ir plėtoti aptariamą temą ar idėją; Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus; Gebėjimas jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus.

Trečiojoje pamokoje buvo nagrinėjamas Behzado "The Building of the Famous Castle of Khawarnaq" paveikslas (žr. priedą nr. 3). Šioje pamokoje iš 16 mokinių savo nuomonę išsakė 13 mokinių, šioje pamokoje nedalyvavo: EM, T ir AU, todėl šių mokinių proceso pamokoje stebėti neįmanoma.

Mokytoja pamoką pradeda paprašydama mokinių įsižiūrėti į paveikslą, diskusiją pradeda klausimu „Kas vyksta šitame paveiksle?". Pirmoji į šį klausimą atsako mokinė P ir pasako, jog jai atrodo, kad visi žmonės paveiksle stato namą, mokytoja paklausia, kodėl ji mano, kad čia yra būtent namo statyba, mokinė savo nuomonę argumentuoja pasakydama, jog matosi langai. Mokytoja paveiksle rodo visus matomus langus ir pasako, jog tai namas. Mokinys J pastebi, jog paveiksle vaizduojama dykuma, taip pat pamini matomą smėlio spalvą ir pasako, jog čia ne Lietuva, nes visur matomas smėlis. Dar mokinys pastebi užrašą paveiksle, kuris užrašytas nelietuviškomis raidėmis. Mokytoja pratęsia mokinio nuomonę: „Tai J pastebėjo, kad čia yra ne Lietuva ir kodėl ne Lietuva, o todėl, nes čia yra smėlis aplink, dykuma, o Lietuvoj būtų žalia, taip? Ir tai yra ne Lietuva, o kažkur ten labiau į pietus, kur yra daug dykumų ir tu dar pastebėjai užrašą, kas irgi rodo, kad ne Lietuva, o jeigu lietuviškos, kodėl būtų kitoks užrašas?" J atsako, jog jei tai būtų Lietuva, užrašas būtų kitoks, mokytoja papildo, jog užrašas yra ne lietuviškas ir galbūt senoviškas. Mokinys D pasako kitokią nuomonę apie paveiksle pavaizduotą statinį ir išreiškia, kad tai yra bažnyčios statyba smėlio dykumoje. Jis remiasi dviejų langų dydžių skirtumu ir lygina tai su bažnyčios įėjimu. Mokytoja pritaria D interpretacijai apie bažnyčią ir paklausia apie faktorius, kurie jį tuo įtikino. Mokinė L pasidalina nuomone apie tai, jog paveiksle vyksta karas, nes jai atrodo, jog paveiksle yra statoma būstinė. Mokytoja tikslindama atsakymą mokinės paklausia: „O kas verčia paveiksle tave manyti, kad čia vyksta karas? Kad čia kariauja žmonės, ne stato, o kariauja?". Mokinė atsako, jog paveiksle

žmonės ruošiasi karui statydami būstinę. Mokytoja pasitikslindama pamini, jog L mano, kad žmonės stato tvirtovę ir ruošiasi karui, bet pats karas dar nevyksta. Toliau tęsiama diskusiją apie pastato funkciją, savo nuomonę išreiškia mokinys H, jis mano, kad tai yra užtvanka, kuri apsaugo nuo vandens, taip pat pastebi statomą namą šalia užtvankos. Mokytoja norėdama pasitikslinti klausia H, ar tai užtvanka, ar namas, mokinys atsako, jog jie statomi abu. Mokytoja paprašo argumentuoti nuomonę, mokinys pasako, jog mato sieną, mokytoja bando išsiaiškinti, kodėl mokinys taip mano, bet jis nepateikia jokio konkretaus atsakymo. Mokinys A teigia, kad tai yra pilis, jis remiasi grotomis, kurios matomos paveiksle. Mokytoja patvirtina mokinio interpretaciją. Prie šios diskusijos prisijungia dar du mokiniai, kurie pratęsė diskusiją apie grotas: G argumentuoja, jog jos skirtos užlipti, o mokinys D taip pat pritaria šiai nuomonei ir priduria, jog jų reikia, kad žmonės, kurie stato pastatą galėtų kuo aukščiau užlipti. Taip pat mokinys patvirtina savo nuomonę pasakydamas, jog jis čia mato bažnyčią. Toliau paveikslo aptarimą tęsia mokinys MA, jis išsako, jog jam atrodo, kad paveiksle yra statoma siena Kinijoje, nes paveiksle parašyti „visokie dalykai“ bei nupiešti piešiniai. Mokytoja apibendrina diskusiją apie raštą, pavaizduotą paveiksle, ir skatina mokinį argumentuoti, kodėl tai yra būtent Kinija: „Čia va parašyti žodžiai kinietiškai? O sako, kad čia kažkoks senovinis raštas, nepažįstamas. Tau tai primena kinų raštą? Taip? O kas paveiksle tave verčia manyti, kad tai galėtų būti Kinija?“. Mokytoja ir MA diskutuoja apie tai, ar paveikslėlyje pavaizduota scena gali būti susijusi su Kinija ar senovės tvirtove. Mokytoja pirmiausia klausia mokinio nuomonės ir ieško įrodymų, pagrindžiančių jo interpretaciją. MA mano, kad pagal kepures ir aprangą tai gali būti Kinija. Mokytoja pritaria ir paaiškina, kad tokios kepurės ir apranga yra populiarios Kinijoje. G teigia, kad tai gali būti senovės tvirtovė, o mokytoja prašo pagrindimo šiai nuomonei. G teigia, kad tai primena senovės statinį, imperatoriaus pastatytą tvirtovę. Mokytoja sutinka ir paaiškina, kad statinio charakteris ir tvirtovės sienos statyba panaši į tai, apie ką kalba mokinė. Taip pat G paveiksle randa panašius į tvirtovės vartus ir tai, kad vaizduojama būtent tvirtovė, įrodo jos aukštis. Mokytoja nori gauti daugiau įrodymų ir klausia, kas dar rodo, kad tai yra tvirtovės siena. R mokinys pastebi, kad pastoliai rodo, jog tai ne tvirtovė, o kažkas kitas. Mokytoja paklauso R nuomonės, o jis pritaria P idėjai, kad tai gali būti namas. Mokytoja nori sužinoti, kodėl jie mano, kad tai yra namas, o ne tvirtovė arba gynybinė siena. R teigia, kad aukštas statinys turi pastolius, kol jis yra statomas, ir tai neatitinka tvirtovės bruožų. E mano, kad tai yra bažnyčia, nes pastatas turi papuošimus su akmeniu. Mokytoja pritaria ir pastebi, kad gražūs akmenimis dengti papuošimai yra būdingi bažnyčioms. M mano, kad tai yra apsauginis pastatas, kuris buvo pastatytas dėl praeities blogų darbų, ir jie nori apsiginti nuo keršytojų. Mokytoja paklausia, kas paveiksle įtikina M, kad jie kažką blogo padarė, o ji pastebi, kad kai kurie asmenys atrodo liūdni ir skuba nešti daiktus kuo greičiau. Mokytoja patvirtina, kad asmenys paveiksle atrodo liūdni, rimti ir susikaupę, ir paklausia M, ar tai reiškia, kad jie skuba. M mano, kad jie skuba dėl galimos priešo grėsmės, tačiau mokytoja nori sužinoti, ar jie padarė kažką blogo. M teigia, kad iš paveikslo to

nematyti. Mokytoja pabrėžia, kad tai tik veido išraiškos. Mokinė O pasiūlo dar vieną versiją apie pastato paskirtį, ji teigia, kad tai gali būti bokštas. Mokytoja klausia, kodėl ji mano, kad tai yra bokštas, ji atsako, kad pastate yra daug langų. Mokytoja nori patikrinti, kur yra langai, ir prašo O parodyti. O nurodo kelis langus ant lentos ir pritaria, kad tai yra langai. RU pritaria P nuomonei, kad tai yra namas, o ne tvirtovė. Mokytoja klausia, kas ją įtikina, kad tai yra namas, RU atkreipia dėmesį į lovą, kuri yra tamsiai ruda. Mokytoja tęsia klausinėjimą ir paklausia, ar ši konstrukcija atrodo kaip lova, kurią galima perkelti į namus. RU paneigia ir rodo, kad ji kalba apie konstrukciją, kuri yra virš lovos. Diskusiją tęsia mokinys J, kuris teigia, kad žmonės paveiksle griauna namą. Mokytoja suabejoja ir klausia, kas paskatino mokinį manyti, kad tai yra griovimas, o ne statyba: „Aha, tau atrodo, kad gal net griauna. Oho, o kas verčia tave manyti paveiksle, kad griauna, o ne stato? J atsako, kad žmonės neša plytas, o tai leidžia manyti, kad namo statybos vyksta ir plytų trūksta. Mokytoja patvirtina, kad plytų trūksta apačioje ir pritaria mokinio pastebėjimui. Mokytoja pabrėžia, kad J pastebėjo naują dalyką, kurio anksčiau niekas nebuvo pastebėjęs. Diskusija tęsiasi apie tai, ką tai gali reikšti. Mokiniai dalyvauja ir dalinasi skirtingomis nuomonėmis. M teigia, kad žmonės bando pasislėpti nuo priešininkų ir konstrukcija yra skirta tam tikram slėpimuisi. Mokytoja paklausia, ar tai galėtų būti tvirtovė, ir gauna pritarimą iš mokinės. MA teigia, kad žmonės yra laikomi nelaisvėje ir yra priversti statyti. Mokytoja klausia, ar jie statybos objekte laikomi belaisviais ir ar tai gali būti nelaisvė. MA remiasi žmonių pavargimu, nelaimingais veidais bei tuo, jog žmonės apsirengę senoviniais rūbais kaip argumentais dėl nelaisvės. Mokytoja pastebi, kad veidai atrodo nelaimingi ir apibendrina mokinio išsakytą nuomonę: „Senoviniais rūbais? Mes žinom, kad čia vyksta kažkur labiau į pietus ir vyksta senovėje, tokias pilis, tvirtoves statydavo. Tu manai, kad tai yra belaisviai, nes jie nelaimingi, prastai apsirengę, ne džiaugsmingi, priversti dirbti kažkam kitam, taip?“. Tolimesnę diskusiją tęsia mokinys D – jis mano, kad paveiksle žmonės kariauja, nes jis pastebi, kaip žmonės griebiasi ir meta plytas vienas į kitą, pagal jo interpretaciją, tai kova. Mokytoja klausia, ar D mano, kad žmonės kariauja, o jis atsako, kad jie siekia laisvės, taip pat mokytoja bando išsiaiškinti, kurie žmonės paveiksle pagal mokinį kariauja. D pastebi, jog raudonas žmogus nori mesti plytą į kitą žmogų. Tada mokytoja rodo į žmones, kurie turi raudonas aprangas, ir klausinėja, ar šis žmogus, mokinys atsako ir taip mokytoja supranta, ką mokinys turėjo omenyje. Taip pat mokinys pasidalina nuomone, jog žmonės paveiksle pastatą griauna, savo nuomonę argumentuoja pasakydamas, jog žmonės lipa į viršų ir bando griauti. Mokytoja vėl užduoda patikslinamąjį klausimą: „Tai manai, jog griauna, taip? Ką tu manai, kad čia jie kariauja ir mėto vienas į kitą plytomis ir šitas meta į tą kitą?“. D tvirtina, kad taip ir kad jie ruošiasi mesti plytas toli, dar mokytoja išsiaiškina, ar tai vyksta aukštyn ar žemyn, mokinys atsako, kad aukštyn. Tuomet L pasako savo nuomonę, ji mano, jog žmonės yra apsirengę ir teigia, kad Lietuvą užpuolė kryžiuočiai. Mokytoja ne taip išgrista mokinę ir klausia, ar ji mano, jog žmones užpuolė lietus. Mokinė paaiškina, jog ne lietus, o lietuvius. Taip pat mokytoja

bando įsitikinti, ar mokinė mano, jog čia Lietuva, nes prieš tai vykusioje diskusijoje buvo aptarta, jog paveiksle vaizduojamas vaizdas tikriausiai vyksta kažkur kitur. Mokinys J pamini, jog šis vaizdas gali būti matomas ir Lietuvoje, nes ir Nidoje yra tokių kopų. D sugrįžta prie diskusijos apie raštą, jis pasidalina tokia nuomone: „Šiaip tai man atrodo, kad nelabai yra kinietiškas raštas, man čia kaip japoniškas“. Mokytoja pamini, jog šie raštai yra gana panašūs. MA primena savo nuomonę, jog jam atrodo, kad tai yra kinietiškas raštas. Mokytoja klausinėja mokinių apie tai, ar jie mano, jog pastatas yra statomas ar griaunamas. Keli mokiniai pasako, jog pastatas yra griaunamas, R prisijungia prie šios nuomonės ir ją argumentuoja tuo, kad žmogus, esantis viršuje, dešinėje pusėje, kasa duobę. Mokytoja priduria, jog tas žmogus tempia virvę, mokinys pritaria pasakydamas, jog jis taip daro, nes bando pastatą nugriauti. Mokinė M taip pat mano, kad viršutiniai žmonės nori nugriauti statinį, bet priduria, kad žmonės, esantys apačioje, kaip tik pastatą bando apsaugoti, taip ji pateikia interpretaciją, kad žmonės paveiksle kariauja. Mokytoja skatina mokinę argumentuoti, ji pateikia tokį atsakymą: „Nu tie apatiniai yra nu tokie kitaip apsirengę, o tie kur viršuj yra visiškai kitaip apsirengę“. Kiti mokiniai prisijungia prie šios diskusijos, MA pasidalina, jog žmogus, kuris laiko plytą, gali mesti ją į kitą žmogų, o D pasako, jog žmonės, esantys apačioje, turi daug plytų tam, kad jas mestų į kitus. D taip pat pritaria nuomonei, jog žmonės kariauja, prie šios nuomonės prisideda J, bet prieš tai pateikia nuomonę, kad žmonės karui ruošiasi, po to patvirtina, jog jie čia kariauja. M pasidalina nuomone, jog viršuje esantys žmonės statinį nori nugriauti, o apačioje dešinėje esantis žmogus bando pastatą apsaugoti. Mokinė O pasidalina, jog pastatas yra statomas valdovams, mokytoja šią interpretaciją priima kaip mokinės supratimą, jog vyksta pastato statyba, o ne griovimas, mokinė tai patvirtina. Taip pat mokytoja priduria, jog matoma, kaip yra dedamos plytos ir klausia mokinės, ar tai jai asocijuojasi su statyba, mokinė taip pat sutinka su šia nuomone. Tuomet mokytoja, norėdama pratęsti diskusiją, paklausia, galbūt kažkas pastebėjo kažką visiškai naujo. R pirmasis atsako į šį klausimą ir pamini, jog žmogus su barzda nori sugriauti bazę, o kitas žmogus nori atkeršyti už tai, jog bazė buvo sugriauta. Mokytoja apibendrina prieš tai pasakytas nuomones bei skatina tęsti diskusiją: „Taip, mes turim dvi skirtingas versijas, ar ne? Vieni kad stato galvoja, o kiti galvoja, kad čia griauna. Tai įsižiūrim gerai į paveikslą ir dar paieškom kažkokių įrodymų, stato gi ar griauna“. MA į šį mokytojos klausimą neatsako, bet pasidalina, kad žali žmonės yra paėmę mėlynus į nelaisvę, mokytoja paklausia, kodėl jis taip mano. Mokinys atsako, kad taip mano, nes jie nieko nestato, bet laiko plytas, mokytoja klausinėja apie kitus žmones, kurie dirba ir bando suprasti, ar ir jie yra nelaisvėje. Mokytoja ir MA diskutuoja apie tai, kurie žmonės yra paimti į nelaisvę, o kurie nepaimti, galiausiai prieinama prie galutinio atsakymo ir mokinys pasako, jog viršuje esantys žmonės prižiūri apačioje esančius žmones, kurie ir yra nelaisvėje. Mokytoja tęsia diskusiją su kitais mokiniais. G teigia, kad mėlynas žmogus su medaliu yra karalius, kuris visiems vadovauja. D pateikia tokią nuomonę: „Aš galvoju, kad jie čia, nu kaip čia pasakyti, jie kariauja, bet nu jie bando, nu neleisti, nori kiti, nu kurie lipa per tą tvorą, nori

laisvės, o kurie apačioj dirba, tie nori juos uždaryti ir kad jie neturėtų laisvės.“ Tuomet pasidalina, jog pritaria G nuomonei apie karalių su medaliu. Mokytoja kreipiasi į O, kuri mano, kad visi žmonės paveikslėlyje yra laisvi ir statybininkai, mokinė teigia, kad jie dirba ir stato namus ar tvirtovę kitiems žmonėms. Mokytoja klausia, kas paveikslėlyje rodo, kad jie yra statybininkai, O atsako, kad tai matyti iš to, kad jie dirba labai sunkiai. Diskusija tęsiasi su klausimu, ką konkretūs žmonės daro paveikslėlyje. Mokinė pastebi, kad vienas žmogus neša sunkias plytas, kitas tempia maišą, kiti neša žemę iš duobės, vienas mėto plytas, kitas jas gaudo. Mokytoja sujungia visus veiksmus ir pastebi, kad jie dirba drauge, darniai padėdami vienas kitam, siekdami pastatyti namus kaip tvirtovę. Dar mokinė mano, kad jie visi yra draugai, nes dirba kartu. Mokytoja padėkoja mokinei už nuomonės pasisakymą ir tęsia diskusiją su M, kuri pastebi, kad vyras su barzda, kuris yra apačioje, vadovauja žmonėms, nes, jos manymu, vyras nori kažkam atkeršyti ir jo visi turi klausytis. Mokytoja lygina M pastebėjimą su G ir L nuomonėmis apie vadovavimą: „L sakė, šitas vadovauja, štai šitas žmogus vadovauja labiau darbams. Šitas su medaliu, tu, L, sakei, G sakė, bet M sako, kad šitas daugiau vadovaujantis, toks ir vyresnis, ir su barzda, ar ne, atrodo, kad daugiau vadovauja visiems kitiems.“ Po to J siūlo naują versiją ir mano, kad tai yra vagys. Mokytoja pažymi tai kaip naują perspektyvą ir skatina mokinį argumentuoti. J teigia, kad vienas vaikas yra, o visi kiti vyrai. Mokytoja nori sužinoti, kuris vaikas yra, ir J rodo į vaiką su baltais plaukais. Kiti mokiniai patvirtina, kad tai yra vaikas. Mokytoja pastebi, kad turime kelias versijas apie paveikslą: viena, kad tai yra statyba ar tvirtovė, galbūt Kinijoje, ir vyksta darbai vadovaujant kažkam; kita, kad žmonės yra priešingai nusiteikę vienas kito atžvilgiu, kariauja ir mėtosi plytomis. Mokytoja paklausia mokinių, kuria versija jie labiau įtiki. M, P, L ir RU mano, kad žmonės dirba draugiškai ir stato tvirtovę. O mano, kad tas, kuris sėdi ant kopėčių, tinginiauja. Mokytoja pastebi, kad dar galima tirti ir analizuoti paveikslą, pamini, jog jis yra gražus ir senovinis. Ji dėkoja mokiniams už diskusiją.

Mokiniai pademonstravo šiuos gebėjimus:

P: Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus; Gebėjimas savo nuomonę pagrįsti ir teikti argumentus.

MA: Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus; Gebėjimas nenukrypti nuo temos, palaikyti diskusiją ir plėtoti aptariamą temą ar idėją; Gebėjimas daryti išvadas ir apibendrinimus.

J: Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus; Gebėjimas savo nuomonę pagrįsti ir teikti argumentus; Gebėjimas jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus.

H: Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus; Gebėjimas nenukrypti nuo temos, palaikyti diskusiją ir plėtoti aptariamą temą ar idėją; Gebėjimas daryti išvadas ir apibendrinimus.

E: Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus; Gebėjimas savo nuomonę pagrįsti ir teikti argumentus.

R: Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus; Gebėjimas nenukrypti nuo temos, palaikyti diskusiją ir plėtoti aptariamą temą ar idėją; Gebėjimas sklandžiai ir suprantamai išsakyti savo nuomonę; Gebėjimas savo nuomonę pagrįsti ir teikti argumentus.

A: Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus; Gebėjimas nenukrypti nuo temos, palaikyti diskusiją ir plėtoti aptariamą temą ar idėją; Gebėjimas savo nuomonę pagrįsti ir teikti argumentus.

D: Gebėjimas nenukrypti nuo temos, palaikyti diskusiją ir plėtoti aptariamą temą ar idėją; Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus.

G: Gebėjimas savo nuomonę pagrįsti ir teikti argumentus; Gebėjimas nenukrypti nuo temos, palaikyti diskusiją ir plėtoti aptariamą temą ar idėją; Gebėjimas savo nuomonę pagrįsti ir teikti argumentus.

O: Gebėjimas nenukrypti nuo temos, palaikyti diskusiją ir plėtoti aptariamą temą ar idėją; Gebėjimas jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus

L: Gebėjimas jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus; Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus.

M: Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus; Gebėjimas jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus.

RU: Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus; Gebėjimas savo nuomonę pagrįsti ir teikti argumentus; Gebėjimas nenukrypti nuo temos, palaikyti diskusiją ir plėtoti aptariamą temą ar idėją; Gebėjimas jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus.

Tyrimo rezultatų analizė ir interpretavimas

Pirmoje pamokoje nekalbėjo 2 žmonės. Tyrimo vidurio pamokoje prabilo ir nekalbėję pirmoje. Kas minutę buvo primenama arba neverbaline kalba parodoma, kad reikia išklausyti iki galo, nepertraukti kalbančiojo. Paskutinėje pamokoje tokių pastabų pamokoje nebebuvo. Tyrimo pabaigos pamokose kalbėjo visi, esantys pamokoje; praktiškai visi mokiniai aktyviai kėlė ranką norėdami pasisakyti.

Pirmoje pamokoje nebuvo mokinių bandymų naudoti leksiką kaip „aš nesutinku / pritariu“, „noriu papildyti“. Tarpinėje ir paskutinėje pamokose ši leksika jau buvo vartojama mokinių. Pirmoje pamokoje vienas mokinys bandė apibendrinti nuomones. Paskutinėje tyrimo pamokoje išsakytas mintis bando apibendrinti jau pora mokinių.

Pirmoje pamokoje 5 iš 16 mokinių mokytojo padedami bando argumentuoti savo nuomonę. Tarpinėje pamokoje 10 mokinių iš 16 demonstravo daugiau gebėjimų nei tyrimo pradžioje. Paskutinėje pamokoje nerandama argumentų savo nuomonei pagrįsti tik du kartus. Tyrimo pabaigoje dažnas pirmokas bando pagrįsti savo nuomonę be mokytojo pagalbos.

Pirmoje pamokoje dominavo komunikacinių gebėjimų raiška, dažniausiai pasitaikė gebėjimas įžvelgti detales. Tarpinėje ir paskutinėje pamokose orientacija į paveikslo detales neženkliai sumažėjusi. Labiau orientuojamasi į visumą, prasmę.

Jau tarpinėje pamokoje fiksuotas tris kartus padidėjęs emocinių/socialinių gebėjimų kiekis. Tyrimo metu ženkliai paaugo gebėjimas jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus.

Antrąją pamoką mokiniai pasiekė šiuos gebėjimus, kurie nebuvo paminėti pirmoje pamokoje:

P: Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus; Gebėjimas savo nuomonę pagrįsti ir teikti argumentus; Gebėjimas jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus.

J: Gebėjimas sklandžiai ir suprantamai išsakyti savo nuomonę.

G: Gebėjimas tolerantiškai, nepertraukiant išklausyti priešingą nuomonę; Gebėjimas suabejoti savo nuomone ir jos teisingumu.

L: Gebėjimas daryti išvadas ir apibendrinimus.

M: Gebėjimas jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus.

RU: Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus; Gebėjimas jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus.

Trečiojoje pamokoje dalyvavo 13 mokinių, daugelis mokinių tęsė ir aptarė pradėtą temą, naujus gebėjimus pasiekė šie mokiniai:

R: Gebėjimas sklandžiai ir suprantamai išsakyti savo nuomonę.

O: Gebėjimas jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus.

P: Gebėjimas savo nuomonę pagrįsti ir teikti argumentus.

MA: Gebėjimas daryti išvadas ir apibendrinimus.

J: Gebėjimas jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus.

H: Gebėjimas daryti išvadas ir apibendrinimus.

Bendri gebėjimai ir kompetencijos, kurių mokiniai įgijo per trijų pamokų laikotarpį:

1. Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus. Tai yra bendra savybė, kuri buvo išskirta visose trijose pamokose. Mokiniai buvo skatinami pastebėti ir įvertinti smulkmenas bei išskirtinumus.

2. Gebėjimas savo nuomonę pagrįsti ir teikti argumentus. Šis gebėjimas taip pat buvo akcentuotas visose trijose pamokose. Mokiniai buvo mokomi apgalvotai ir argumentuotai pateikti savo nuomonę, remiantis faktais ir pagrindiniais argumentais.

3. Gebėjimas nenukrypti nuo temos, palaikyti diskusiją ir plėtoti aptariamą temą ar idėją. Šis gebėjimas buvo paminėtas visose trijose pamokose, ypač antrojoje ir trečiojoje. Mokiniai buvo skatinami išlaikyti fokusą, diskutuoti ir plėtoti temą ar idėją, neatsiskirti nuo jos.

4. Gebėjimas jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus. Šis gebėjimas buvo išryškintas antrosios ir trečiosios pamokų aprašyme. Mokiniai buvo mokomi pateikti savo argumentus su pagarba kitiems ir sugebėti konstruktyviai dalyvauti diskusijoje.

5. Gebėjimas sklandžiai ir suprantamai išsakyti savo nuomonę. Šis gebėjimas buvo pabrėžtas trečioje pamokoje. Mokiniai buvo mokomi aiškiai ir suprantamai išreikšti savo mintis ir nuomonę, kad kitų žmonių supratimas būtų lengvesnis.

6. Gebėjimas daryti išvadas ir apibendrinimus. Šis gebėjimas taip pat buvo akcentuotas antrosios ir trečiosios pamokų aprašyme. Mokiniai buvo mokomi daryti išvadas ir apibendrinti aptariamą temą ar idėją.

Apibendrinti duomenys pateikti lentelėse (žr. lentelę nr. 1, lentelę nr. 2).

+ įgijo gebėjimą

- neįgijo gebėjimo

n – mokinys/ė nedalyvavo pamokoje.

Lentelė nr. 1

Mokinių loginiai gebėjimai

Gebėjimo pavadinimas	**Pamoka**	**Mokiniai**															
		P	MA	J	H	E	EM	R	A	T	D	G	O	L	AU	M	RU
Gebėjimas įžvelgti detales bei niuansus.	1 pamoka	-	+	-	+	+	n	+	n	-	+	+	+	+	+	+	+
	2 pamoka	+	+	+	n	n	-	+	+	-	+	-	+	-	-	-	+
	3 pamoka	+	+	+	+	+	n	+	+	n	+	-	-	-	n	+	+
Gebėjimas sklandžiai ir suprantamai išsakyti savo nuomonę.	1 pamoka	-	+	-	-	+	n	-	n	-	-	-	-	-	-	-	-
	2 pamoka	-	-	+	n	n	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-
	3 pamoka	-	-	-	-	-	n	+	-	n	-	-	-	-	n	-	-
Gebėjimas savo nuomonę pagrįsti ir teikti argumentus.	1 pamoka	-	-	-	-	-	n	-	n	-	-	-	-	-	-	-	-
	2 pamoka	-	-	-	n	n	-	-	-	-	+	-	-	-	+	-	-
	3 pamoka	+	-	-	-	+	n	+	+	n	-	+	-	-	n	-	-
Gebėjimas suabejoti savo nuomone ir jos teisingumu.	1 pamoka	-	-	-	-	-	n	-	n	-	-	-	-	-	+	-	-
	2 pamoka	-	-	-	n	n	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
	3 pamoka	-	-	-	-	-	n	-	-	n	-	-	-	-	n	-	-
	1 pamoka	-	-	-	-	-	n	-	n	+	-	-	-	-	-	-	-

Gebėjimas suprasti kitokią nuomonę.	2 pamoka	-	-	-	n	n	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	3 pamoka	-	-	-	-	-	n	-	-	n	-	-	-	-	n	-	-
Gebėjimas nenukrypti nuo temos, palaikyti diskusiją ir plėtoti aptariamą temą ar idėją.	1 pamoka	+	+	+	+	-	n	+	n	+	-	+	-	-	+	-	-
	2 pamoka	-	-	-	n	n	+	-	+	+	-	+	-	+	+	-	+
	3 pamoka	-	+	-	+	-	n	+	+	n	+	+	+	-	n	-	+
Gebėjimas daryti išvadas ir apibendrinimus.	1 pamoka	-	-	-	-	-	n	-	n	-	+	-	-	-	-	-	-
	2 pamoka	-	-	-	n	n	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
	3 pamoka	-	+	-	+	-	n	-	-	n	-	-	-	-	n	-	-

Lentelė nr.2

Mokinių emociniai/socialiniai komunikavimo gebėjimai.

Gebėjimo pavadinimas	**Pamoka**	**Mokiniai**															
		P	MA	J	H	E	EM	R	A	T	D	G	O	L	AU	M	RU
Gebėjimas tolerantiškai, nepertraukiant išklausyti priešingą nuomonę.	1 pamoka	+	-	-	-	-	n	-	n	-	-	-	-	-	-	-	-
	2 pamoka	-	-	-	n	n	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
	3 pamoka	-	-	-	-	-	n	-	-	n	-	-	-	-	n	-	-
Gebėjimas jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus	1 pamoka	-	-	-	-	-	n	-	n	-	-	-	-	-	+	-	-
	2 pamoka	+	+	+	n	n	-	+	-	-	-	+	-	-	+	+	+
	3 pamoka	-	-	+	-	-	n	-	-	n	-	-	+	+	n	+	+
Gebėjimas jautriai ir konstruktyviai pataisyti klaidingus kito argumentus.	1 pamoka	-	-	-	-	-	n	-	n	+	-	-	-	-	-	-	-
	2 pamoka	-	-	-	n	n	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	3 pamoka	-	-	-	-	-	n	-	-	n	-	-	-	-	n	-	-
Gebėjimas kiekvienam suteikti erdvės kalbėti.	1 pamoka	-	-	-	-	-	n	-	n	-	-	-	-	-	-	-	-
	2 pamoka	-	-	-	n	n	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	3 pamoka	-	-	-	-	-	n	-	-	n	-	-	-	-	n	-	-

Iš apibendrintų duomenų matyti, kad mokiniai per trijų pamokų laikotarpį patobulino savo komunikacijos gebėjimus. Pradžioje jie įgijo gebėjimą jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus, o vėliau papildomai įgijo gebėjimus pataisyti klaidingus kito argumentus, sklandžiai ir suprantamai išsakyti savo nuomonę bei jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus. Gebėjimas jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus leidžia jiems aiškiai išreikšti savo mintis, tuo pačiu parodant pagarbą kitiems diskusijos dalyviams. Papildomai, mokiniai mokėsi pataisyti klaidingus kito argumentus, tai reiškia, kad jie sugeba atpažinti netikslius teiginius arba neteisingus argumentus ir pateikti korekcijas ar papildomus įrodymus. Gebėjimas sklandžiai ir suprantamai išsakyti savo nuomonę reiškia, kad mokiniai gali aiškiai pristatyti savo mintis ir idėjas, kad jų žinios būtų lengvai suprantamos kitiems. Be to, jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus yra dar vienas svarbus komunikacijos gebėjimas, kuris padeda mokiniams būti empatiškiems, suprasti kitus požiūrius ir pateikti savo argumentus su pagarba. Be to, mokiniai taip pat parodė gebėjimą nenukrypti nuo temos, palaikyti diskusiją ir plėtoti aptariamą temą ar idėją. Tai reiškia, kad jie sugeba išlaikyti dėmesį ir išsamiau aptarti temą, atsižvelgdami į skirtingus požiūrius ir argumentus. Taip pat jie gali daryti išvadas ir apibendrinimus, o tai rodo jų gebėjimą apibendrinti svarbiausius punktus, išsiaiškinti svarbiausius faktus ir logiškai daryti išvadas iš aptartos temos. Visi šie gebėjimai svarbūs mokinių asmeninės ir akademinės raidos požiūriu. Jie padeda mokiniams tapti ne tik efektyviais pokalbio dalyviais, bet ir geriau suprasti kitus, įsisavinti informaciją, kritiškai mąstyti, ginti savo nuomonę ir sąmoningai ieškoti bendrų sprendimų. Taip pat buvo pastebėti gebėjimai, kurie nebuvo pademonstruoti nė vienoje pamokoje ar buvo pastebėti, tik vieną kartą:

1. Gebėjimas suabejoti savo nuomone ir jos teisingumu: nors mokiniai įgijo gebėjimą savo nuomonę pagrįsti ir teikti argumentus, jie dar gali siekti tobulinti gebėjimą pažvelgti kritiškai į savo nuomonę ir suabejoti jos teisingumu. Tai leistų jiems išplėsti savo požiūrį ir būti atviresniems naujoms idėjoms ir perspektyvoms.

2. Gebėjimas suprasti kitokią nuomonę: nors mokiniai mokosi jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus, taip pat būtų naudinga, jei jie plėtotų gebėjimą suprasti ir įvertinti kitokią nuomonę. Tai reikštų, kad jie gali iš tikrųjų įsijausti į kitų žmonių perspektyvas, net jei nesutinka su jomis, ir geba konstruktyviai bendrauti net ir su skirtingais požiūriais.

3. Gebėjimas kiekvienam suteikti erdvės kalbėti: nors mokiniai mokosi jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus, taip pat būtų svarbu, kad jie mokėtų kiekvienam dalyviui suteikti erdvės kalbėti ir išreikšti savo mintis. Tai reikštų gebėjimą klausytis kitų aktyviai ir atidžiai bei užtikrinti, kad kiekvienas būtų išgirstas ir įtrauktas į diskusiją.

Bendros išvados:

- Mokiniai per tyrimo laikotarpį patobulino savo komunikacijos gebėjimus. Pradžioje jie įgijo gebėjimą jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus, o vėliau papildomai įgijo gebėjimus pataisyti klaidingus kito argumentus, sklandžiai ir suprantamai išsakyti savo nuomonę bei jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus.
- Mokiniai sugeba išlaikyti fokusą ir išsamiau aptarti temą, atsižvelgiant į skirtingus požiūrius ir argumentus. Taip pat jie gali daryti išvadas ir apibendrinimus, tai rodo jų gebėjimą apibendrinti svarbiausius punktus, išsiaiškinti svarbiausius faktus ir logiškai daryti išvadas iš aptartos temos.
- Nors mokiniai įgijo gebėjimą savo nuomonę pagrįsti ir teikti argumentus, jie dar gali siekti tobulinti gebėjimą pažvelgti kritiškai į savo nuomonę ir suabejoti jos teisingumu. Tai leistų jiems išplėsti savo požiūrį ir būti atviresniems naujoms idėjoms ir perspektyvoms.

Diskusija

Atliktas tyrimas parodė, jog vizualinių mąstymo strategijų naudojimas etikos pamokose padėjo mokiniams pagerinti savo socialinius/emocinius bei loginius gebėjimus. Kiekvienas 1-osios klasės mokinys pagerino bent vieną gebėjimą, lyginant pirmąją ir trečiąją pamokas. Pastebėta, jog mokiniai drąsiau reiškė mintis, išklausė kitų nuomonės, labiau įsitraukė į diskusiją. VMS metodiką galima apibūdinti kaip įrankį, skirtą vaizduojamosios dailės naudojimui mokinių suvokimo procese. Šis metodas skatina diskusijos svarbos suvokimą ir mokinių mąstymo ugdymą. Tik per diskusiją galime išmokti klausytis kitų žmonių, įvertinti jų argumentus, aiškiai išreikšti savo nuomonę, sutelkti dėmesį į svarbius klausimus ir išlikti racionalūs, nepasiduodami emocijoms emocijoms (Gage & Berliner, 1994/1988, p. 473). Diskusijos metu vaikai įgyja gebėjimų aiškiai išreikšti savo mintis ir tinkamai naudoti žodžius, o taip pat logiškai jungti juos į sakinius, naudojant teisingą gramatiką. Šis procesas ugdo jų loginio ir kritinio mąstymo gebėjimus bei lavina kognityvines funkcijas. Be to, per diskusijas, kai kalbama apie dailę, mokiniai praplečia ir tobulina savo dailėtyros žodyną, dėl to tobulėja ir jų supratimas apie dailę.

Šis veiklos tyrimas suteikė naudingų žinių, tačiau galima pripažinti, jog jame yra tam tikri ribotumai. Tyrimas atliktas vienoje mokykloje ir vienoje pirmokų klasėje, todėl šių rezultatų negalima pritaikyti visoms aplinkybėms. Norint tai padaryti, reikalingi tolimesni tyrimai norint vizualines mąstymo strategijas pritaikyti etikos pamokose. Dar svarbu paminėti, jog tyrimas vyko per tam tikrą laiką, pusę mokslo metų. Ilgesnis tyrimo laikas leistų išsamiau suprasti vizualinių mąstymo strategijų naudą etikos pamokose ugdant komunikacijos kompetenciją. Tyrime dalyvavo maža žmonių grupė, tai riboja rezultatų interpretavimą. Taip pat, visose pamokose dalyvavo ne visi mokiniai, todėl kai kurių mokinių proceso stebėti buvo neįmanoma. Pratęsiant veiklos laiką, būtų galima stebėti tolimesnę mokinių gebėjimų kaitą.

Vizualinių mąstymo strategijų panaudojimas keliant etikos pradinių klasių mokinio komunikavimo kompetenciją turi tam tikrus ribotumus. Vizualinės strategijos, kaip paveikslų ar vaizdinių naudojimas, gali būti ribotos, kai kalbama apie abstrakčias etikos sąvokas arba sudėtingas moralines dilemas. Tam tikri etikos principai ar vertybės gali būti sunkiai vizualiai perteikiami, o tai gali kelti sunkumų mokiniams giliau suprantant ir įsisavinant šias sąvokas. Vizualinės strategijos gali būti ribotos, kai kalbama apie subjektyvius ar asmeninius požiūrius, kurie dažnai yra susiję su individualiais įsitikinimais, vertybėmis arba patirtimis. Šie aspektai gali būti sunkiai iliustruojami per paveikslus ar vaizdinius, o tai gali apsunkinti mokiniams mokymąsi suvokti ir toleruoti įvairias nuomones. Etikos pamokų pradžioje dažnai nagrinėjamos paprastesnės moralinės situacijos arba principai. Tačiau kuo sudėtingesnės etikos temos arba moralinės dilemos, tuo sunkiau visą jų sudėtingumą vizualiai perteikti. Vizualinės strategijos gali būti ribotos, kai reikia nagrinėti sudėtingas situacijas arba atlikti giluminę analizę. Tokiais atvejais gali būti reikalinga papildoma verbalinė ar

tekstinė informacija, kad mokiniai gautų pilnesnį ir išsamų supratimą. Kiekvienas mokinys yra unikalus ir turi skirtingus mokymosi stilius ir gebėjimus. Vizualinės strategijos gali nepadėti visiems mokiniams vienodai efektyviai įsisavinti ir suprasti etikos temas, kai kurie mokiniai gali turėti sunkumų su vizualiniu suvokimu arba jiems labiau priimtinos gali būti kitos mokymosi strategijos, pavyzdžiui, verbalinis ar praktinis mokymasis. Todėl svarbu užtikrinti, kad mokymo metodai būtų įvairialypiai ir atsižvelgtų į individualius mokinių poreikius. Atsižvelgiant į tai, svarbu derinti vizualines mokymo strategijas su kitomis mokymo metodikomis, kad būtų užtikrintas efektyvus ir įvairiapusiškas komunikavimo kompetencijos ugdymas pradinių klasių mokiniams.

Išvados

1. Išanalizavus mokslinę literatūrą, galima padaryti išvadą, kad VMS metodika teikia naudingas galimybes ugdyti bendrosiose ugdymo programose apibrėžtas kompetencijas, ypač skiriant ypatingą dėmesį komunikavimo kompetencijai. Remiantis literatūros šaltiniais, VMS metodika skatina mokinių gebėjimus konstruktyviai bendrauti, argumentuoti, kritiškai mąstyti ir bendradarbiauti su kitais. Tokia interaktyvi mokymosi aplinka, kurioje mokiniai gali modeliuoti ir išbandyti įvairias situacijas kartu su mokytoju, leidžia jiems lavinti savo kalbėjimo, klausymo, rašymo ir bendravimo įgūdžius. VMS metodikos taikymas padeda kurti aktyvų mokymosi procesą, skatinant mokinių įsitraukimą ir pažinimo procesų plėtrą. Be to, literatūra pabrėžia, kad VMS metodika padeda kurti palankią ir saugią mokymosi aplinką, kurioje mokiniai jaučiasi patogiai išreikšdami savo nuomonę, eksperimentuodami ir mokydamiesi iš savo klaidų. Tai teigiamai įtakoja jų savivertę ir bendravimo gebėjimus. Taigi, remiantis moksline literatūra, galima teigti, kad VMS metodika yra vertingas įrankis, kuris gali prisidėti prie komunikavimo kompetencijos ir bendrojo ugdymo programose numatytų kompetencijų plėtros.
2. Išanalizavus teorines vizualinio mąstymo strategijų ir M. Lipman tyrinėjančios klasės bendruomenės kūrimo metodikų galimybes bei pažymėjus klausimų svarbą „Filosofija vaikams“ metodikoje, galima daryti išvadas apie jų sąveiką ir poveikį mokymo procesui. Svarbu pabrėžti, kad abu metodai puikiai papildo vienas kitą ir prisideda prie mokinių komunikacijos gebėjimų ir kritinio mąstymo įgūdžių plėtros. Mokytojas, skatindamas mokinių dalyvavimą diskusijose ir užduodamas jiems tinkamus klausimus, kurie skatina juos susimąstyti, padeda kurti saugią mokymosi aplinką, kurioje mokiniai gali laisvai išsakyti savo nuomonę ir konstruktyviai diskutuoti su bendraklasiais bei mokytoju. Ši praktika akivaizdžiai prisideda prie visų bendrojoje programoje išskirtų įgūdžių ir kompetencijų plėtros. Taigi, „Filosofijos vaikams“ ir vizualinių mąstymo strategijų naudojimas mokymo procese leidžia efektyviai ugdyti įvairius komunikavimo gebėjimus, skatinti kritinį mąstymą bei formuoti pažangią ir įdomią mokymo aplinką.
3. Tyrime dalyvavę mokiniai pagerino savo gebėjimus, didžioji dalis mokinių pasiekė teigiamus rezultatus, pagerindami savo gebėjimą įžvelgti detales bei niuansus, pagrįsti nuomonę ir teikti argumentus, tai rodo jų nuolatinį tobulėjimą ir siekį plėtoti kritinį mąstymą bei gebėjimą reikšti savo požiūrį. Dauguma mokinių taip pat patobulino gebėjimą nenukrypti nuo temos, palaikyti diskusiją ir plėtoti aptariamą temą ar idėją, tai svarbus aspektas, kuris padeda jiems išlaikyti struktūrą ir tikslingumą savo kalboje. Nors dauguma mokinių taip pat demonstravo gerus gebėjimus jautriai ir konstruktyviai pateikti savo argumentus, kai kurie dar turi kur tobulėti šioje srityje, šie mokiniai gali dar labiau atkreipti dėmesį į empatiją, klausymąsi ir

supratimą, kad galėtų konstruktyviai ir efektyviai dalyvauti diskusijose. Vienas mokinys pademonstravo progresą mokėjime sklandžiai ir suprantamai išsakyti savo nuomonę, o kitas – gebėjime daryti išvadas ir apibendrinimus. Tai atspindi individualias stipriąsias puses ir gebėjimų įvairovę tarp mokinių. Mokiniai aktyviai siekė tobulinti savo kompetencijas ir įgyti reikšmingų įgūdžių, kurie leidžia jiems gerinti savo komunikavimo gebėjimus.

4. Šis metodas skatina mokinius išreikšti savo mintis, suprasti ir vertinti kitų nuomones, įtraukti juos į diskusiją bei lavinti empatiją ir konstruktyvų bendravimą. Per analizę ir diskusiją apie paveikslus mokiniai ugdo savo argumentavimo, kritinio mąstymo ir suvokimo gebėjimus, skatina aktyvų ir atsakingą dalyvavimą pamokose. Taigi, naudojant paveikslus ir VMS metodiką etikos pamokose, siekiama skatinti mokinių gebėjimus analizuoti, interpretuoti ir diskutuoti pasirinktas problemas, stiprinti jų komunikacinius ir socialinius/emocinius gebėjimus bei ugdyti gebėjimą atvirai ir konstruktyviai bendrauti su kitais. Stebint mokinių gebėjimus, naudojant VMS metodiką etikos pamokose, pastebėta, kad mokinių komunikaciniai ir socialiniai/emociniai gebėjimai ženkliai paaugo.

Šaltiniai

Albert, C., Mihai, M., & Mudure-Iacob, I. (2022). *Visual Thinking Strategies—Theory and Applied Areas of Insertion. Sustainability*, *14*(12), 71–95. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.3390/su14127195

Anderson, B. (2016). *Philosophy for children: Theories and praxis in teacher education* (pp. 115–121). Routledge. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.4324/9781315640310

Baranova, Jūratė, & Duoblienė, Lilija. (2020). *Filosofija vaikams ir multimodalus ugdymas: metodinė priemonė*. Vilniaus universiteto leidykla.

Çayır, N. A. (2018). Philosophy for Children in Teacher Education: Effects, Difficulties, and Recommendations. *International Electronic Journal of Elementary Education*, *11*(2), 173–180. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.26822/iejee.2019248591

Cappello, & Walker, N. T. (2016). *Visual Thinking Strategies: Teachers' Reflections on Closely Reading Complex Visual Texts Within the Disciplines*. The Reading Teacher, 70(3), 317–325. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1002/trtr.1523

Cassidy, C. (2007) *Thinking Children.* London and New York: Continuum. (196 pp.). ISBN 0826498183. *Childhood*, *16*(4), 572–574. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1177/0907568209344295

Cassidy, C., & Christie, D. (2013). *Philosophy with children: talking, thinking and learning together. Early Child Development and Care*, *183*(8), 1072–1083. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1080/03004430.2013.773509

Connell, S., Lauricella, A. R., & Wartella, E. (2015). Parental Co-Use of Media Technology with their Young Children in the USA. *Journal of Children and Media*, *9*(1), 5–21. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1080/17482798.2015.997440

Daniel, M. (2007). Epistemological and Educational Presuppositions of P4C: From Critical Dialogue to Dialogical Critical Thinking. *Gifted Education International*, *22*(2–3), 135–147. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1177/026142940702200305

Demissie, T. (2017). *The praxis of P4C in teacher education.* In B. Anderson (Ed.), Philosophy for Children (1st ed., pp. 115–121). Routledge. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.4324/9781315640310-12

Farahani, M. F. (2014). The Study on Challenges of Teaching Philosophy for Children. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, *116*, 2141–2145. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.01.534

Gage N. L., Berliner D. C. (1994). *Pedagoginė psichologija* (R. Aleknavičienė, Vert.). (Originalas publikuotas 1988 m.)

Gorard, S., Siddiqui, N., & See, B. H. (2017). Can 'Philosophy for Children' Improve Primary School Attainment? *Journal of Philosophy of Education*, *51*(1), 5–22. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1111/1467-9752.12227

Hand, M., & Winstanley, C. (2009). *Philosophy in Schools*. Prieiga per internetą: http://ci.nii.ac.jp/ncid/BA86674588

Housen, A., Yenawine, P., & Education, V. U. I. (2002). *Basic Visual Thinking Strategies at a Glance*.

Yeh. (1998). Empowering Education: Teaching Argumentative Writing to Cultural Minority Middle-School Students. Research in the Teaching of English, 33(1), 49–83.

Yenawine, P. (1999). Theory into Practice: The Visual Thinking Strategies. *Visual Thinking Strategies*, 1–11.

Yenawine, P., Miller, A., & Strategies, V. T. (2014). *Visual Thinking , Images ,. October*, 2–8. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1002/abc.21162

Jackūnas Ţ. Lietuvos švietimo kaitos linkmės (1988-2005). – Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2006.

Kasperiūnienė, J., Juknevičienė, R. Komukavimo kompetencija. Prieiga per internetą: https://www.mokykla2030.lt/wp-content/uploads/2020/06/KOMUNIKAVIMO-KOMPETENCIJA

Koyuncu, E. D., & Demircan, H. Ö. (2022). An Evaluative Case Study on Investigating Preschool Teachers' Views on Philosophy with Children. *Egitim ve Bilim*, *47*(210), 161–191. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.15390/EB.2022.10380

Lam, H. C. (2021). The impact of Philosophy for Children on teachers' professional development. Teachers and Teaching, Theory and Practice, 27(7), 642–655. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1080/13540602.2021.1986693

Lewis, L., & Sutcliffe, R. (2017). Teaching philosophy and philosophical teaching. In M. Gregory, J. Haynes, & K. Murris (Eds.), International handbook of philosophy for children (pp. 200-207). Routledge. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.4324/9781315726625.ch23

Lipman, M. (1976). PHILOSOPHY FOR CHILDREN. *7*(1), 17–33. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1111/j.1467-9973.1976.tb00616.x

Mayer, M. J. (2005). Bridging the Theory-Practice Divide in Contemporary Art Museum Education. *Art Education*, *58*(2), 13–17. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1080/00043125.2005.11651530

McCall, C. (2009). *Transforming Thinking: Philosophical Inquiry in the Primary and Secondary Classroom*. Routledge.

Moeller, M. P., Cutler, K., Fiedler, D., & Weier, L. (2013). Visual Thinking Strategies = Creative and Critical Thinking. *Phi Delta Kappan*, *95*(3), 56–60. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1177/003172171309500312

Prescott, A. (2017). Challenging assumptions and making progress. In B. Anderson (Ed.), Philosophy for Children (1st ed., pp. 122–130). Routledge. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.4324/9781315640310-13

Rakickienė, L. (2021). *Mokyklinio amžiaus vaiko ir jaunuolio kognityviosiosir socialinės-emocinės raidos aprašas* (VERSIJA 4.0). Mokykla2030. Prieiga per internetą: file:///P:/Downloads/VAIKO-RAIDOS-APRAŠAS.pdf

Smolkowski, K., Strycker, L. A., Anderson, L., Marconi, P., & Abia-Smith, L. (2020). The visual thinking strategies approach to teaching argument writing: A professional development model. *Elementary School Journal*, *121*(1), 100–124. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1086/709984

ŠMSM. (2022). Priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrųjų programų 5 priedas: ETIKOS BENDROJI PROGRAMA. Prieiga per internetą: https://www.emokykla.lt/upload/EMOKYKLA/BP/2022-10-10/PATVIRTINTA_Aurelija/05_Etikos%2BBP%2B2022-09-30.pdf

Priedai

Priedas nr.1

Džozefas Raitas „The Synnot Children“, 1718 m.

Priedas nr.2

Elmeris Borlonganas „Tėvas ir sūnus“, 2006 m.

Priedas nr. 3

Behzad. "The Building of the Famous Castle of Khawarnaq", 1494 m.

Priedas nr. 4

Mokytoja: Apžiūrime gerai paveikslą ir klausimas. Kas vyksta šitame paveiksle? Keliam rankyte, kas turit minčių?

Mokytoja: prašau

G: Kad čia trys vaikais šalia medžio.

Mokytoja: G pastebėjo tris vaikus kurie yra šalia medžio, taip? Kas dar vyksta šiame paveiksle?... Prašau.

AU: Užsimaskavus gervė.

Mokytoja: Kas?

AU: Gervę matau, nu, užsimaskavus.

Mokytoja: Dar kartelį pasakyk.

AU: Gervė užsimaskavus.

Mokytoja: Užsimaskavus gervė?

AU: Jo.

Mokytoja: Paveiksle tu pastebėjai užsimaskavusią gervę? Gal gali ateiti čia ir parodyti, kurioj vietoje tu čia pastebėjai?

Mokytoja : Aha, va čia. Kas paveiksle verčia manyti, kad tai yra gervė? (pakartoja klausimą dar kartą)

AU: Ji balta.

Mokytoja: Dėl to, kad balta tai tau atrodo, kad čia gervė?

AU: Jo

Mokytoja: Supratau. Prašau?

T: Tenai yra balandis

Mokytoja: Tu galvoji, kad čia ne gervė, o balandis? Ar ne? O kaip tu taip supratai iš paveikslo?

T: Nes yra ir baltų balandžių... ir mažas.

Mokytoja: Balandžiai būna balti.

T: Ir tai yra mažas.

Mokytoja: Ir mažas, o gervė būna didesnė, taip? Tai kadangi čia mažas ir baltas, tai tau yra panašiau, kad tai yra balandis. Ką tu pastebėjai?

AU: Balandis, man irgi kažkaip tais aš šiaip tais paukščio neatskyriau.

Mokytoja: Aha, tai tu pakeitei savo nuomonę.. patikslinai savo nuomonę, kad čia greičiausiai visgi ne gervė, o balandis, ačiū. Prašau.

O: Ir dar čia iš to išėmė narvelio, namelio.

Mokytoja: Iš narvelio iš namelio, vaikai išėmė šitą paukštuką, ar ne? Taip. Prašau.

O: Išgelbėjo.

Mokytoja: Ir tu galvoji, tu papildai, kad išgelbėjo paukštuką, ne tik kad išėmė, bet ir išgelbėjo… paukštuką iš narvelio. Prašau.

MA: Jie yra ant kalno.

Mokytoja: Vaikai yra ant kalno. Kas paveiksle verčia mąstyti, kad jie yra ant kalno?

MA: Nes ten jie…. (ateina parodyti prie lentos).

(mokinys pirštu rodo, kur mato kalną).

Mokytoja: Čia va viršuj einant va ta linija rodo, kad čia yra ant kalno. O ten tolumoj maža horizonto detalė rodosi labai labai toli. Tu pastebėjai, kad visas veiksmas vaikų vyksta ant kalno, ačiū. Prašau.

M: Kito paukščio sparnai yra kitokie.

Mokytoja: M pastebėjo, kad to balandžio, to paukštelio sparnai yra kažkokie kitokie.

M: Kaip fėjos.

Mokytoja: Kaip kas?

M: Kaip fėjos.

Mokytoja: Kaip fėjos sparneliai ar ne? Tai toksai balandis stebuklingas gali būti, ar ne? Aišku, supratau.

E: Man atrodo čia yra ruduo.

E: Tu pastebėjai, kad čia yra ruduo. O kas paveiksle tave verčia taip manyti? Kodėl tu taip sakai?

E: Parudavę lapai.Pilki.

Mokytoja: Parudavę lapai, ar ne? Rodo, kad metų laikas yra ruduo. Dar kas nors rodo, kad tai yra ruduo? Ar tik lapai rudi? Prašau.

D: Kad debesys tokie…

Mokytoja: Ir debesys tokie, kokie?

D: Rudi-pilki.

Mokytoja: Rudi, pilki, tokie ar ne? Kaip rudeninis dangus ir medžių geltonumas ir pilkumas dangaus rodo, kad tai galbūt yra ruduo. Taip?

H: Žolė nuvytus.

Mokytoja: Ir žolė praktiškai tokia suvytusi, ar ne? Prašau.

R: Atrodo, kad artėja audra.

Mokytoja: Tau atrodo, kad artėja audra? O kodėl tu manai?

R: Nes debesys tamsūs.

Mokytoja: Tie debesys tamsūs.

Mokinys: (bando kažką pasakyti)

Mokytoja: Aš labai atsiprašau, aš pabaigsiu, gerai? Tamsiai pilki debesys rodo, kad artėja audra. Taip, kas dar ką nors pastebėjo, ko kiti nepastebėjo?

MA: Man tai atrodo, kad Dievas kažką nori pasakyti jiems.

Mokytoja: Kad vaikai nori kažką pasakyti. Tu galvoji, kad vaikai, šitie vaikai.

MA: Vienas vaikas.

Mokytoja: Vienas vaikas nori kažką pasakyti Dievui. O kas paveiksle tave verčia taip manyti?

MA: Nes jis..

Mokytoja: (kitam mokiniui) Palauk..

MA: Nes jis žiūri į dangų ir rankas pakėlęs.

Mokytoja: Rankytę pakelta į viršų, ar ne?

MA: Ne tas, vidurinis, o šitas.

Mokytoja (lentoje rodo į kiekvieną paveiksle pavaizduota vaiką, kol išsiaiškina apie kurį kalba mokinys).

Mokytoja: Šitas pakėlęs rankytę link paukštelio, tarytum kažką nori Dievui pasakyti, ar ne?

MA: Jo.

Mokytoja: Stop, palaukit, o kodėl mes juokiamės? O kas juokingo? Po vieną kalbam. Kas juokingo? Man ten nieko čia juokingo nėra, nes iš esmės tai yra tiesa, nes šita laikysena iš tiesų primena truputį, kaip vaizduoja šventuosius, ar ne? Tai tas rankos mostas, tikrai sutinku. Kalbam po vieną, prašau.

G: Čia atrodo kaip tie pašto paukšteliai iš esmės, kaip senovėje siųsdavo paštą.

Mokytoja: Aha tu žinai, kad senovėje siųsdavo balandžius paštą. Ar ne. Balandžiais siusdavo laišką kitam žmogui, nes pašto nebuvo, tai buvo balandžių paštas. Tai tau atrodo, kad šitas balandėlis galėtų būti balandėlis pašto nešantis žinią, kažkur tolyn. Kodėl tu taip manai, kad taip sakai.

G: Nes anksčiau jie būdavo balti balandžiai.

Mokytoja: Balti balandėliai nešiodavo paštą. Aha, prašau.

AU: Ir dar čia klevas.

Mokytoja: Kas yra?

AU: Klevas.

Mokytoja: Tu manai, kad šitas medis yra klevas, taip?

AU: Nu tai jo, nes kur pilki debesys, matosi klevo lapas.

Mokytoja: Klevo lapai matosi, kur pilki debesys, aišku. Gerai, kas dar pastebėjot paveiksle, ką nors tokio, ko kiti dar nepasakė?

R: Auksinis narvas.

Mokytoja: Keli rankytę, gerai? Ir kalbam po vieną. Prašau

R: Narvelis yra auksinis.

Mokytoja: Narvelis atrodo auksinis, ar ne. M?

M: Am… šita mergaitė atrodo, kad nori..mhm ištiesus ranką, atrodo nori, kad paukštelis atskristų pas ją.

Mokytoja: Mergaitė, ištiesusi rankytę, nori, kad pas ją būtų paukštelis. Ar ne? Nes trys vaikai, o paukštelis vienas, tai ir mergaitė labai nori, kad berniukas, kuris dabar laiko duotų jai palaikyti tą paukštelį. O kas tave verčia manyti, kad ji nori labai?

M: Šypsena ir tos akys į tą paukštį ir dar ta ranka tokia pridėta.

Mokytoja: Ranka nukreipta aukštyn, duok man- sako mergaitė, taip? Ačiū už pastebėjimą.

H: Lesalų duoda paukšteliui.

Mokytoja: O kodėl tu manai, kad taip sakai? Kas tave verčia mąstyti, kad mergaitė lesalų duoda paukštukui?

H: Ranka.

Mokytoja: Ta rankytė nukreipta taip tarytum ji duotų, ar ne? Aha, gerai. Kas dar pastebėjo, ką nors tokio, ko nepasakėm.

MA: Tie vaikai visi labai panašūs.

Mokytoja: Tie vaikai kaip vienos šeimos vaikai, labai panašūs. Gali būti, taip.

RU: Šita mergaitė kaip angelas.

Mokytoja: Šita mergaitė panaši į angeliuką, ar ne? O koks panašumas?

RU: Rūbai kaip angelo.

Mokytoja: Rūbai tokie kaip angeliuko būtų balti, tunikos, ar ne? Ir kas dar?

RU: Ir bateliai

Mokytoja: Ir bateliai kaip angeliuko. Taip?

P: Tas berniukas atrodo kaip jie brolis ir sesė tokie...

Mokytoja: Aha, tai su MA nuomone nesutinki, kad jie visi trys panašūs, tau yra panašūs šitie du, taip. O čia gali būti, gal ir kitos šeimos, gal pusseserė, nes tamsesni plaukai.

G: Gal šita iš mamos paveldėjo, o šitas iš tėčio.

Mokytoja: Jo, G sako, galbūt tai yra ta pati šeima, tiesiog tėtis šviesus, o mama tamsesnė.

E: Man atrodo, kad šitie vaikai yra benamiai.

Mokytoja: Tau atrodo, kad visi šitie vaikai yra benamiai. O kas tave verčia taip manyti?

E: Man atrodo.

Mokytoja: O kodėl tu taip, ką tu matai tokio paveiksle, kad taip sakai? Kad jie benamiai.

E: Nes jiems šalta.

Mokytoja: Gerai, kas verčia tave mąstyti, kad jiems šalta?

E: Nes lyja.

Mokytoja: O kas verčia manyti, kad lyja?

E: Debesys.. apsiniaukę

Mokytoja: Dabar grįžtam, ta prasme, tai benamiai tu dar sakei ar ne? Plonai apsirengę dėl to benamiai, taip? Rudenį reiktų šilčiau rengtis. Supratau, ačiū. Prašau.

H: Tas vaikas liūdnas atrodo.

Mokytoja: Šitas vaikas liūdnas atrodo? Taip. O kas verčia manyti, kad liūdnas?

H: Nu, nes jis neturi namų.

Mokytoja: Mhm, tu irgi manai, kad neturi namų. Aha, ačiū.

AU: Aš manau, kad jie visi yra trynukai.

Mokytoja: Kad visi tos pačios šeimos.

AU: Jo, trynukai.

Mokytoja: Net gi to paties amžiaus?

AU: Taip

G: Ta baltais plaukais mergaitė yra mažesnė negu visi kiti.

Mokytoja: G nesutinka, nes sako, labai jau jaučiasi, aukštesnis ir vyresnis pagal veidą, o mergaitė mažesnė. O šita didesnė, aukštesnė irgi gerokai atrodo jei atsistotų ar ne? Tai G nesutinka su tavo nuomone, kad jie trynukai, jie gali būti broliai, sesės, bet ne trynukai sako G. Tu pastebėjai, kad šitie du vyresni truputėlį gal ne draugiškai elgiasi su ja. O kas tave verčia taip manyti?

G: Nes pas tą mergaitę šypsenos nėra.

Mokytoja: Šypsenos nėra

G: Ir dar rankytės.

Mokytoja: Ir rankytes susidėjus, sako duok ir man tą balandėlį, ar ne? Bet greičiausiai, pirmiausiai balandėlį paėmė berniukas vyriausias, o šitai mergaite jau tiesia ranką irgi tikriausiai paims, o ji sako aš ir noriu, ir aš noriu paukščiuką turėti savo rankose, supratau, ačiū.

M: Ta mergaitė labai mažytė.

L: Atrodo, kad jai kokie septyni su puse

Mokytoja: Jo, jie atrodo vyresni, ar ne? Ir tai mergaitei lygiai taip pat norisi kažką turėti rankose. Taip, aha.

D: Jų rūbai kitokie negu visų mūsų.

Mokytoja: O ką tai sako?

D: Čia senovškai apsirengę.

Mokytoja: Kad čia pavaizduoti šie laikai ar ne šie?

J: Čia senoviniai rūbai.

Mokytoja: senoviniai rūbai ar ne, tu pastebėjai, kad rūbai vaikų senoviniai ir tai reiškia, kad paveikslas tapytas senovėje, taip? Aha, labai ačiū. Taip?

P: Vaikų tėveliai mirę

Mokytoja: Tau atrodo, kad vaikai gali būti nelaimingi, nes jų tėveliai mirę, ar ne? Supratau. Aha, taip?

P: Nes tos mergaitės kur su plaukais… ta mergaitė nesutampa, nes jos tos gražios mergaitės plaukai yra trumpesni ir tokie pilkesni, o jų abiejų šviesesni.

Mokytoja: Šviesūs, mhm o tie kiti rudaplaukiai.

MA: Man tai atrodo, kad berniukas ir mergaitė ta kur šviesesniais plaukais yra prabangiau apsirengę.

Mokytoja: Tai jie prabangiau apsirengę negu mažylė, taip?

MA : Jo..

Mokytoja: Ir prašau?

AU: Ta šeima nu tie du vyriausieji ir ta kita mergaitė.

Mokytoja: Vyresnieji?

AU: Jo, vyresnieji. Tai jie yra dvynukai, o ta mažesnė vėliau gimusi

Mokytoja: Aaa, tai tu toliau vystai dvynukų ir trynukų klausimą, ar ne? Tai visgi šitie du galėtų būti dvynukai. Kas tave paveiksle verčia taip manyti?

AU: Plaukai, veidai.

Mokytoja: Plaukai, veidai ir panašus ūgis tikriausiai. O čia jaunelė sėsė galėtų būti. Taip?

P: Man ta mergaitė su rudais plaukais vienintelė neturi namų.

Mokytoja: supratau, gerai paveikslą apžiūrėjom. Dar MA turi minčių.

MA: Atrodo, kad ta mergaitė yra aukštesnė už berniuką, nes jinai tiesiog neatsistojus.

Mokytoja: gali būti netgi aukštesnė už berniuką, jeigu atsistotų, o kas paveiksle verčia tave taip manyti?

MA: Nes jinai dabar atsiklaupus.

Mokytoja: Aha, gerokai dar pridėjus, būtų gal dar net aukštesnė ir vyriausia iš jų visų, ar ne? Tai tu nesutinki su jos nuomone, kad gal dvyniai, bet kartais ir dvyniai būna skirtingo ūgio. Gerai, tai labai ačiū. Jūs labai gražiai ištyrinėjot šitą paveikslą, ačiū, kurie pasisakė ir kalbėjo ir kai kitą paveikslą žiūrėsim, paprastesnį paveikslą žiūrėsim tai tada norėčiau, kad visi pasisakytų ir tie kurie dar nepasisakė.

Priedas nr. 5

Mokytoja: Kas gi vyksta šitame paveiksle? P?

P: Čia tėtis berniuką apkabino.

Mokytoja: P mano, kad čia yra tėtis ir berniukas. P, o kas paveiksle verčia manyti, kad tai yra tėtis ir berniukas, o ne šiaip kažkas tai?

P: Mažesnis o vienas truputį aukštesnis.

Mokytoja: Vienas jaunesnis, kitas vyresnis, taip? Mhm, MA?

MA: Aš matau, kad ten paveiksle jie turėjo eiti, nes…

Mokytoja: Dar kartelį.

MA: Kad čia jo, to vaiko mama…

Mokytoja: Taip, čia ant stalo tikriausiai stovi nuotrauka, kurioje pavaizduota moteris su arkliu ir tu spėji kad tai yra šitų, šito vaiko mama. Taip? Aha, AU.

AU: Jie užsimerkę, vyresnysis.

Mokytoja: Tėtis, vyresnysis ar ne vyras, tėtis kaip sakė P yra užsimerkęs. Taip, kas čia vyksta, prašau RU.

RU: Man atrodo, kad berniukas liūdi dėl to, kad apkalbina.

Mokytoja: Aha, tu pritari P nuomonei, kad čia yra tėtis ir sūnus ir tu dar pastebėjai, kad berniukas yra liūdnas dėl to apkabina tėtį ar tėtis jį apkabina?

RU: Tėtis.

Mokytoja: Berniukas liūdnas, todėl tėtis jį apkabina, sako RU. Ačiū, L?

L: aš irgi galvoju, kad paguodžia.

Mokytoja: Tu irgi manai, kaip RU ir P,ar ne? Ir nori pridurti, kad tėtis guodžia vaiką ar berniukas guodžia tėtį?

L: Tėtis guodžia vaiką.

Mokytoja: Tu manai, kad tėtis guodžia vaiką, ar ne? O ką paveiksle tave verčia manyti, kad tėtis guodžia vaiką, o ne vaikas guodžia tėtį?

L: Tai vaikas liūdi, kad nėra mamos.

Mokytoja: Vaikas liūdi, kad nėra mamos, taip? Ir manai, kad tėtis guodžia vaiką, taip? Supratau. Aha, M?

M: Aš manau, kad visai ne tėtis, nes neatrodo labai vyresnis ir neturi barzdos.

Mokytoja: Tu manai, kad tai nėra tėtis, nes neatrodo, toks smarkiai vyresnis, neturi barzdos ir tu manai, kad visgi čia yra brolis, M, ar ne? Ne toks jau užaugęs, kaip būtų tėtis užaugęs, ačiū. EM?

EM: Aš pritariu G.

Mokytoja: Tu pritari G nuomonei irgi manai, kad tai yra brolis. O kas paveiksle verčia manyti, kad tai yra brolis, o ne tėtis?

EM: Be barzdos

Mokytoja: Jis be barzdos ir ? Ir tiek, ane? Aha, A? Ačiū, EM.

A: Aš manau, kad nu jis guodžia savo brolį.

Mokytoja: Tu irgi pritari, EM ir G nuomonei, taip? Kad tai yra brolis. Gerai, Matai, ačiū. Kas dar vyksta šitam paveiksle, ko mes nepastebėjot gal?

MA: Man atrodo, kad mama yra numirė.

Mokytoja: Tau atrodo, kad mama yra mirusi. O kas verčia tave taip manyti?

MA: Nes jos nėra šitam paveiksle, o yra jos nuotrauka.

Mokytoja: Nes ant šito paveikslo mamos nuotrauka, bet nėra mamos, taip?

MA: Taip.

Mokytoja: Supratau. M? Ačiū.

M: Aš pritariu L nuomonei.

Mokytoja: L nuomonei? O primink, kokia L nuomonė buvo?

M: Neatsimenu.

Mokytoja: O tai kaip pritari? L primink savo nuomonę, ką tu ten pasakei?

L: Kad tėtis guodžia vaiką.

Mokytoja: Aha tu irgi visgi manai, kad čia yra tėtis, taip? O kodėl? Kas paveiksle verčia manyti, kad čia ne brolis, o tėtis?

M: Nu jis pakankamai didelis ir atrodo kaip tėtis.

Mokytoja: Pakankamai didelis, kad būtų tėtis taip?

A: Gal čia dėdė?

Mokytoja: Gal, dėdė sako A. Taip, R?

R: Aš manau, kad čia tėtis, nes jeigu čia būtų brolis, tai būtų su plaukais.

Mokytoja: Tu manai, kad čia brolis negali būti, nes tik tai vyresnio amžiaus vyrai būna arba nusiskutę plikai arba tiesiog pliki be plaukų. O brolis būtų panašaus amžiaus tik tokio ir tokio amžiaus jaunuolis paprastai būna su plaukais. Taip ačiū, R. AU?

AU: Gal seserys, broliai, ir mama jau pamirė tiesiog...

Mokytoja: Tu irgi pritari MA nuomonei, kad mama mirusi?

AU: Jo ir gal jie turėjo ir kitą brolį, gal ir jis buvo numiręs ...

Mokytoja: Mhm, o kas verčia manyti?

AU: Gal jie dabar tik du ir jiems ne linksma.

Mokytoja: Aha tai jie vienas kitą paguodžia. Nes tu irgi pritari MA nuomonei, kad mamos toje šeimoje galbūt nėra arba labai galbūt kažkur išvykusi arba galbūt net gi mirusi. O kas paveiksle tave verčia manyti, kad pavyzdžiui ji mirusi, kaip MA irgi mano.

AU: Nes jie vienas kitą guodžia ir dar, kad paveikslas yra bespalvis.

Mokytoja: Kad jie abu ir labai vienas kitą guodžia.

AU: Ir dar yra paveikslas yra bespalvis.

Mokytoja: Ir paveikslas mamos su arkliuku ir bespalvis. Taip? Pilkas, juodai baltas. Kad išsiskiria iš viso paveikslo ir na tarytum dalininkas norėtų pasakyti, kad mama taip toli, kad nebegrįš, ar ne? Supratau, ačiū MA. Ką tu norėjai pasakyti, pridurti?

MA: Sutinku.

Mokytoja: Tu taip manai?

MA: Mhm.

Mokytoja: Tu taip manai, geri. Padėk dėžutę. P. Ji, prašau padėk sąsiuvinį, nes jis tau nereikalingas dabar.

P: Man atrodo, kad brolis miręs.

Mokytoja: O kodėl tu taip manai?

P: Raumenys įtempti.

Mokytoja: Aha, raumenys įsitempę, o akytės užmerktos, tu manai, kad jis miręs, supratau. G?

G: Čia tėtis.

Mokytoja: Ir tėtis?

G: Taip

Mokytoja: Šitas žmogus miręs?

G: Ne

Mokytoja: Gyvas?

G: Taip

Mokytoja: Tu manai, taip?

G: Čia brolis.

Mokytoja: Kad čia brolis visgi laikaisi savo nuomonės, ar ne. Taip, O?

O: Aš manau, kad berniukas guodžia tėtį.

Mokytoja: Tu manai, kad berniukas guodžia tėtį, jau kažkas buvo išsakęs šitą nuomonę, kas buvo taip sakę?

AU: Aš.

Mokytoja: AU sakė, kad berniukas guodžia tėtį. Klausimas..

Mokinys: Gal tėčio mama mirė.

Mokytoja: Tėčio žmona šiuo atveju, ar ne. Ai, kad berniuko močiutė galėjo mirti, taip? O ne mamytė. Tačiau močiutės nuotrauka, tu manai, ar ne, Tai ar tėtis guodžia berniuką ar berniukas irgi guodžia tėtį? Kas kam padeda šitam paveiksle? Prašau, Ji.

J: Abu.

Mokytoja: Tu manai, kad abu vienas kitą guodžia ir berniukas lygiai taip pat padeda savo tėčiui kaip ir tėtis padeda vaikui. O kas paveiksle tave verčia manyti, kad jie abu vienas kitam padeda?

J: Nes jie abu apsikabinę.

Mokytoja: Nes berniukas labai stipriai apkabinęs tėtį, taip pat kaip ir tėtis apkabinęs berniuką. Taip, T, klausau.

T: Pritariu G nuomonei, kad tai yra brolis to berniuko, bet ji yra ne miręs, o tiesiog miega.

Mokytoja: Tiesiog toks liūdnas, miega tu manai? Ar ne? Tu manai, kad jis miega, supratau. Aha, O?

O: Pritariu.

Mokytoja: Tu irgi pritari nuomonei, kad taip apkabinęs žmogų, miega? D?

D: Aš manau, kad jie pinigus pametė.

Mokytoja: Tu manai, kad jie pinigus pametė. O kas tave paveiksle verčia taip manyt?

D: Tuščias kambarys. Nieko nėra.

Mokytoja: Aaa, supratau, nes labai tuščias kambarys ir neturi pinigų už ką nusipirkti daiktų, supratau. Gerai, taigi iš tiesų, mes labai gerai išsiaiškinom paveikslą, labai gražiai kalbėjot, labai gražiai papildėt vienas kitą, nuomonės yra išsiskyrė galbūt kažkas vienos nuomonės laikosi, kad brolis, o kiti, kad tėtis, bet visi sutinkam su tuo, kad vienas kitą guodžia ir vaikas su suaugusiam padeda lygiai taip pat kaip suaugęs, kuris yra brolis, tėtis ar dėdė padeda vaikui.

Priedas nr. 6

Mokytoja: Apžiūrime gerai paveikslą, neskubam, gerai įsižiūrim visur. Ramiai, visų paklausiu,taip, taigi kas vyksta šitame paveiksle?

P: Man atrodo, kad čia visi žmonės stato namą.

Mokytoja: Aha, P atrodo, kad čia žmonės stato namą, visi dirba draugiškai, vieningai, ar ne? O kas tave verčia manyti, kad tai yra namo statyba?

P: Nes langai matosi.

Mokytoja: Čia va langas ar ne? Ir va čia viršuj dar vienas langas, tai yra namas. Aha, J?

J: Atrodo, kad tai yra dykuma, nes čia yra nu smėlio spalvos ir čia yra ne Lietuvoj, nes aš matau, kad čia smėlis visur ir užrašas..

Mokytoja: Tai J pastebėjo, kad čia yra ne Lietuva ir kodėl ne Lietuva, o todėl, nes čia yra smėlis aplink, dykuma, o Lietuvoj būtų žalia, taip? Ir tai yra ne Lietuva, o kažkur ten labiau į pietus, kur yra daug dykumų ir tu dar pastebėjai užrašą, kas irgi rodo, kad ne Lietuva, o jeigu lietuviškos, kodėl būtų kitoks užrašas?

J: Kitokios raidės būtų.

Mokytoja: Aha, o tau raidės šitos kažką primena? Kažkoks ne lietuviškas, senoviškas raštas. Gerai, ačiū J.

D: Aš manau, kad čia stato bažnyčia, smėlio.

Mokytoja: Tu manai, kad čia kažkur dykumoj stato smėlio bažnyčią, kaip J irgi sutinki kad čia smėlis,tik ne kaip P sakė namas, o bažnyčia. O kas verčia paveiksle manyti, kad tai yra bažnyčia?

D: Nes ten kur tie du langai yra vienas didelis, o vienas mažas.

Mokytoja: Kaip bažnyčioje įėjimas, ar ne. Gerai, ačiū L?

L: Aš tai manau, kad čia vyksta karas.

Mokytoja: Tu manai, kad čia vyksta karas?

L: Taip, nes statosi kažkokią būstinę.

Mokytoja: O kas verčia paveiksle tave manyti, kad čia vyksta karas? Kad čia kariauja žmonės, ne stato, o kariauja?

L: Nu, kad ruošiasi.

Mokytoja: Ruošiasi? O kaip jie ruošiasi tam karui?

L: Nu, kad stato būstinę.

Mokytoja: Aha, tai tokią stato tvirtovė. Tai L mano, kad čia žmonės stato tvirtovę, sienas, tam, kad apsisaugotų. Taip?

L: Taip.

Mokytoja: Ruošiasi karui, bet ne karas.

H:aš manau, kad čia užtvanka stato, nes aplink bėga vanduo ir čia stato namą.

Mokytoja: Tai užtvanką ar namą, H?

H: Namą ir užtvanką,uždengia vandenį ir tą namą pastato.

Mokytoja: O kas paveiksle tave verčia manyti, kad čia bus užtvanka, o ne namas, ne tvirtovė ir ne bažnyčia?

H: Nes aš matau tokią sieną.

Mokytoja: Šitą sieną yra užtvankos, tavo manymu siena? Kuo ji panaši į užtvankos?

(Mokytoja netyčia perjungia paveikslą)

H: Užtvanka.

Mokytoja: Tiesiog tau panašu,tau taip atrodo, taip?

H: Mhm.

Mokytoja: Bet iš paveikslo, kas tai nelemia, negali pasakyt? Tiesiog panašu,ar ne? Supratau.

A : Man atrodo, kad čia stato pilį.

Mokytoja: Pilį? Tu manai, kad stato pilį. Tai dabar turim versijas, P sakė namą, J sakė, kad… bažnyčia?

D: Aš sakiau, kad bažnyčia.

Mokytoja: Tu D sakei, kad bažnyčia, tu, kad užtvanka, tu, kad tvirtovę, o tu, kad stato pilį, o kodėl pilį?

A: Nes matosi, kaip grotos tokios.

Mokytoja: Pilis, turi grotas paprastai?

D: Čia tiesiog, kad jie užliptų

Mokytoja: Aha, tu pastebėjai tokias grotas, tarytum pilies langus deda, o D papildo, kad čia pastoliai, tam, kad užliptų statant namą.

D: Ir kad statytų.

Mokytoja: Kuo aukščiau lipi tuo daugiau reikia, kažkokių tai pastolių.

D: Nes kopėčios nu nedidelės.

Mokytoja: Kopėčios ne aukštos ir pastoliai statantys namą yra reikalingi, kaip sako D, tai D čia namas, tvirtovė ar užtvanka?

D: Mhm, bažnyčia.

Mokytoja: Tu vis gi laikaisi savo nuomonės, kad čia bažnyčia, supratau. MA?

MA: Man tai atrodo, kad čia stato Kinijoj sieną, ten kur visokie dalykai parašyti ir piešiniai.

Mokytoja: Tau tai panašu į Didžiąją Kinų sieną, tūkstančius kilometrų besitęsiančią.

MA: Ir dar nu kur jie ant kalno ir ten parašyta daug žodžių.

Mokytoja: Čia va parašyti žodžiai kinietiškai? O J sako, kad čia kažkoks senovinis raštas, nepažįstamas. Tau tai primena kinų raštą? Taip? O kas paveiksle tave verčia manyti, kad tai galėtų būti Kinija?

MA: Pagal jų kepures ir pagal jų aprangą.

Mokytoja: Pagal jų kepures, Kinijoj tokios kepurės popiuliarios, bent jau Rytuose ar ne. Dar kas nors?

MA: Apranga.

Mokytoja: Apranga, tave verčia manyti, kad jie apsirengę.. taip kinai rengiasi, ar ne. Ačiū labai. G?

G: Man atrodo, kad čia stato imperatoriai senovės am.. statinį kažkokį.

Mokytoja: Senovės statinį, imperatorius liepė pastatyti namas, tvirtovė, bažnyčia, užtavanka. Statinys tiesiog,ar ne?

G: Tvirtovė.

Mokytoja: Tvirtovė, tai tu kaip L manai, kad čia tvirtovė yra, taip? O kas tave verčia manyti, kad čia tvirtovės sienos statyba?

G: Nu, nes, am atrodo lyg tvirtovė atrodo lyg čia vartai.

Mokytoja: Kaip vartai atrodo, aha. Dar kas nors rodo, kad čia tvirtovės siena?

G: Todėl, kad labai aukštos atrodo.

Mokytoja: Aha labai aukštos, lyg gintų miestą. Supratau, ačiū, R?

R: Aš pritariu P nuomonei.

Mokytoja: Tu pritari P nuomonei, kad čia statomas?

R: Mhm, namas.

Mokytoja: Namas, o kas tave verčia manyti, kad čia namas, o ne tvirtovė? Ir ne gynybinė siena?

R: Am, nu matosi, kad pastoliai yra, o tokių dalykų nebūna tvirtovėj.

Mokytoja: Kai labai aukštą statinį stato, tada yra pastoliai, ar ne? E?

E: Manau, kad čia bažnyčia.

Mokytoja: Aha, tu D nuomonei pritari, kad čia bažnyčia. O kodėl? Ką tu paveiksle matai tokio, kad čia laikoma bažnyčia?

E: Nu, nes nu kaip bažnyčia atrodo.

Mokytoja: Kas čia primena paveiksle tau bažnyčia?

EM: Nu, nes papuošta su akmeniu.

Mokytoja: Taip gražiai papuošimai, arkos ar ne su akmeniu išdėliotos, taip? Taip stato, bažnyčias puošia, aha. M?

M: Man atrodo, kad jie stato apsaugines, jie turbūt kažką padarė blogo ir dabar nori, kad žmonės atkeršytų jiem , todėl jie stato apsigelbėt save.

Mokytoja: Tai tu pritari, kad čia tvirtovė arba gynybinė siena, kaip sakė, kas? L, ar ne? O tu manai, kad jie kažką blogo padarė?

M: Nu nenorėjo turbūt padaryt, tiesiog taip gavosi ir tada pagalvojo, kad labai nu, kad tyčia padarė.

Mokytoja: O kas paveiksle tave verčia manyti, kad jie kažką blogo padarė?

M: Nu, nes jie taip kai kurie neša kuo greičiau ir yra nu tokie liūdni.

Mokytoja: Liūdni, rimti, susikaupę, neša ir tau atrodo, kad čia skuba ar ne? Tai tu manai, kad jie ta prasme skuba dėl to, kad jaučia, kad priešas gali ateiti. Bet ar jie kažką blogo padarė iš paveikslo matosi?

M: Ne.

Mokytoja: Ne, tik tai veido išraiškos, tokios labai susikaupę, rimtos,ar ne? Ačiū, supratau, O?

O: Manau, kad čia stato bokštą.

Mokytoja: Tu irgi pritari, kad čia tvirtovės bokštas, kažkoks tai, ar ne? O kodėl tu manai kad bokštas būtent?

O: Nes daug langų.

Mokytoja: Nes daug langų ar mažai langų?

O: Daug.

Mokytoja: Daug? O kur tu langus, kiek tu matai langų? Vienas ir šičia antras, ane? Ar dar yra langų?

O: Yra.

Mokytoja: Yra? O kur tu matai langus, ateik parodyk. Tik tai nepriliesk pirštuku, kad nepersijungtų, gerai?

O: (ateina prie lentos) čia

Mokytoja: Čia langas ir čia langas, ar ne? Kažkas sakė, kad čia vartai, kažkas čia langas. Tai tu pritari, kad čia langas.

O: Mhm.

Mokytoja: Supratau, aha RU rankytę kėlė.

RU: Aš pritariu P nuomonei.

Mokytoja: P nuomonei, kad irgi namas? Kad ne tvirtovė, o namas?

RU: Taip.

Mokytoja: Mhm, o kodėl tau atrodo, kad tai namas? Kas tave verčia manyti, kad tai namas? O ne tvirtovė.

RU: Nes labai taip panašu, taip, kaip ir lovas ten, tokie tamsiai rudi.

Mokytoja: Čia va toks lovys, ar ne?

RU: Ne, tas kitas, virš jo.

Mokytoja: Šitas?

RU: Jo.

Mokytoja: Aha, ai kaip lova tau atrodo, kelia baldus į namą. Supratau. Gerai, J?

J: Man atrodo, kad jie griauna tą namą.

Mokytoja: Aha, tau atrodo, kad gal net griauna. Oho, o kas verčia tave manyti paveiksle, kad griauna, o ne stato?

J: Nes neša.

Mokytoja: Neša kur?

J: Nes plytų mažai.

Mokytoja: Nes plytų apačioj mažai, ar ne?

J: Mhm

Mokytoja: Nu gerai, supratom, Tai dabar jau J pastebėjo naują dalyką, ko anksčiau nepastebėjo. Mes pastebėjom, kad čia yra greičiausiai statyba, ką stato tvirtovę ar namą ar bažnyčią, ar bokštą, nelabai išsiaiškinom. Daug skirtingų nuomonių. Išsiaiškinome, kad čia greičiausiai yra kažkokia dykuma, ne Lietuva. Žmonės yra kinai iš aprangos, ar ne? Raštas, apranga, veidai rodo, kad tai greičiausiai Rytų kažkoks tai kraštas, kur yra dykuma, ar ne ir vyksta statybos. Ar kas nors pastebėjo paveiksle ką nors tokio, ko dar nepastebėjom? Prašau, M.

M: Man atrodo, kad čia bando pasislėpt nuo priešininkų, nes stato, tokias atrodo kaip pasislėpt nu, kad atsigult ir pasislėpt.

Mokytoja: Už tų sienų, ar ne? Tu pritari visgi, kad tvirtovę stato, mhm, MA, ką pastebėjai tokio, ko dar niekas nepastebėjo?

MA: Man atrodo, kad juos laiko nelaisvėj, jie negali, jiems reikia statyti.

Mokytoja: Tu manai, kad tvirtovę stato belaisviai?

MA: Nu tie žmonės, juos paėmė ir jie dabar turi statyti.

Mokytoja: Į nelaisvę? Aha, tu galvoji, kad tie žmonės yra nelaisvi žmonės, o yra paimti į nelaisvę ir dabar jie priversti dirbti, taip? O ką paveiksle matai, tokio, kad tai galėtų būti nelaisvė?

MA: Man taip atrodo dėl to, kad jau jie atrodo labai pavargę.

Mokytoja: Labai pavargę atrodo ir kaip kažkas sakė veidai nelaimingi, taip?

MA: Nu jie dar neapsirengę kaip, nu jie tiesiog kaip žmonės, tiesiog senoviniais rūbais.

Mokytoja: Senoviniais rūbais? Mes žinom, kad čia vyksta kažkur labiau į pietus ir vyksta senovėje, tokias pilis, tvirtoves statydavo. Tu manai, kad tai yra belaisviai, nes jie nelaimingi, prastai apsirengę, ne džiaugsmingi, priversti dirbti kažkam kitam, taip? Supratau, D?

D: Aš manau, kad čia jie kariauja, nes matosi, kad tenais viršūnės jie griauna ir meta vienas į kitą, man atrodo, kad jie kariauja.

Mokytoja: Tau atrodo, kad jie kariauja? Ar ne?

D: Nes jie nori, kad būtų laisvi. Šitas su plyta nori mesti į tą raudoną žmogų, o tas raudonas.

Mokytoja: Šitas?

D: Ne.

Mokytoja: Šitas?

D: O tas šitas mestų į jį.

Mokytoja: Tu manai, kad jie vienas kitą apmėto plytom, bando kariauti.

D: Nes matosi, kad prie jo kažkokie lipa į viršų ir bando griauti.

Mokytoja: Tai manai stato ir griauna, taip? Ką tu manai, kad čia jie kariauja ir meto vienas į kitą plytom ir šitas meta į tą kitą?

D: Nuu, ruošiasi mesti toli.

Mokytoja: Ruošiasi mesti aukštyn, šitas ar žemyn?

D: Aukštyn.

Mokytoja: Aukštyn, tai ta prasme ar jie kariauja ar jie bando viens kitam paduoti plytą?

D: Kariauja.

Mokytoja: Tu manai, kad kariauja, nes vienas kitam meto plytas. Va šitas meta aukštyn.

D: Apačioj, viršūnėj, dešinėj jie kažkaip taip lipa ir bando nuimti detales.

Mokytoja: Tu manai, kad jie lipa ir bando nuimti detales. Taip, ką L mano?

L: Aš manau, kad jie apsirengę ir man atrodo, kad lietuvius užpuolė kryžuočiai.

Mokytoja: Kad lietus užpuolė?

L: Ne lietus, o lietuvius. Lietuvius užpuolė kryžuočiai.

Mokytoja: Kryžuočiai, tu manai, kad vis gi čia Lietuva?

D: Bet čia visai ne toks raštas.

J: bet čia yra ir gi Nidoj tokių kopų.

Mokytoja: Nu yra, bet statiniai pas mus biški kitokie, ar ne? Supratau..

D: Šiaip tai man atrodo, kad nelabai yra kinietiškas raštas, man čia kaip japoniškas.

Mokytoja: Japoniškas? Tu manai, kad ne visai kinietiškas raštas? Ne visai kinų raštas, sakom kinų.

D: Aha, o japoniškas.

Mokytoja: Dar kažkas apie raštą turi kokių minčių? Kinija, Japonija panašų raštą turi.

E: Man primena MA nuomonę.

Mokytoja: MA nuomonę, o MA mano ką?

MA: Kad tai yra kinietiškas raštas.

Mokytoja: Kad kinų raštas, taip? Ir dar, kad jie yra nelaisvej.

Mokytoja: Nelasvėj, tai grįžtam prie to ar stato ar griauna, šitie žmonės čia.

Keli mokiniai: griauna.

Mokytoja: R mano, kad griauna irgi? Kas paveiksle verčia manyt, kad griauna?

R: Nes jie kasa žemyn duobę, ne šitą duobę, o viršuj duobę.

Mokytoja: Viršuj duobę?

R: Va, tas žmogus, dešinej.

Mokytoja: Dešinej?

D: Viršuj.

Mokytoja: Jis kasa?

R: Taip.

Mokytoja: Jis virvę tempia.

R: Tai tam, kad nugriautų namą.

Mokytoja: Manai, kad nugriautų namą? Aha. M?

M: Man atrodo, kad tie, kur apačioj žmonės nu nekalti, manau, kad kažką padarė ir dabar tie žmonės kur yra viršuj nori atsilyginti, jie nori juos atkeršyti.

Mokytoja: Supratau, o kas verčia tave manyti, kad šitie žmonės kariauja su šitais?

M: Nu tie apatiniai yra nu tokie kitaip apsirengę, o tie kur viršuj yra visiškai kitaip apsirengę.

Mokytoja: Nu jo, o viršutiniai kitaip apsirengę tu manai, taip? Aha, MA?

MA: Man taip atrodo, kad tas kuris stovi viršūnėj, nu kur su plyta, jis jei kažkas nepavyks jis mes ant jų plytą.

Mokytoja: Taip, tai jis turi rankoj plytą, o kitoj rankoj ką turi? Tokį kaip plaktukėlį, ane.

D: Man atrodo, kad tie apatiniai čia neša daugiau plytų, kad mestų į kitus.

Mokytoja: Apatiniai neša plytas čia ar ne? Ar kas toliau vyksta? Kad paduotų viršutiniams plytas, taip? Nu va šitas tai meta, ane? O šitas?

D: Ne, jie kariauja.

Mokytoja: Tu manai, kad kariauja visgi. Tu irgi pritari nuomonei, kad kariauja. Supratau, A? Ne? J?

J: Gal jie ruošiasi karui.

Mokytoja: Gal jie ruošiasi karui, bet iš tiesų ką jie čia daro?

J: Kariauja.

Mokytoja: Stato kažką tai, kas apsaugotų nuo priešų,taip? Tvirtovę. Gerai, M, dar pridursi kažką?

M: Man atrodo, kad tie viršutiniai žmonės nori nugriauti jų statinį, o tie apatiniai, tas kur dešinėj viršuj.

Mokytoja: Šitas?

M: Aha, šitas nori viską apsaugot ir tas nori paduoti, kad padėtų.

Mokytoja: Šitas žmogus, čia atneša, tikriausiai, va atneša, šitie ir šitie atneša šitam žmogui, taip? Jisai paduoda į viršų, o šitas užsikelia ir jis bando sugriuvusias sienas.

M: Pataisyti.

Mokytoja: Pataisyti, tu manai, taip? Aha, O?

O: Aš manau, kad jie stato namą valdovams.

Mokytoja: Tu irgi manai, kad čia statyba vyksta, ar ne? Ir namas ar tvirtovė valdovams? O kas paveiksle tave verčia manyti, kad vyksta statyba? O ne griovimas?

O: Dėl to, kad čia stato.

Mokytoja: Kas stato?

O: Nu tas kur.

Mokytoja Čia?

O: Taip.

Mokytoja: Deda naujas plytas, nes jų čia trūksta ar ne?

O: Mhm.

Mokytoja: Šitas paduoda šitam, nes irgi trūksta, ar ne? Gerai. Tai O mano, kad čia ne griovimas, o statyba vyksta, taip? Gerai, kas nors pastebėjo, gal ką nors visiškai naujo? R?

R: Aš pastebėjau, kad jie negriauna, jie pavyzdžiui, tie kiti žmonės va tie kur su plyta, sy barzda, biški kairiau.

Mokytoja: Čia?

R: Ne.

(rodo į kelis žmones ir klausia)

Mokytoja: Šitas?

R: Taip. Jisai atrodo, jie nori sugriauti jų bazę, nes jie, o tas kitas sugriovė jų bazę ir tas va tas sugriovė šitų tas kur yra kitoj bazej. Tas kur be barzdos, tai norėjo, kad nesugriautų, bet atsikeršyt norėjo.

Mokytoja: Taip, mes turim dvi skirtingas versijas, ar ne? Vieni, kad stato, galvoja, o kiti galvoja, kad čia griauna. Tai įsižiūrim gerai į paveikslą ir dar paieškom kažkokių įrodymų, stato gi ar griauna. MA?

MA: Man taip atrodo, kad žali paėmė mėlynus į nelaisvę.

Mokytoja: Taip, čia žalias, o čia raudonas.

MA: Jo.

Mokytoja: Čia raudona ir čia raudonas, kur dar žalias? Šitas žalias.

MA: Ne, ten dar iš viršaus apačioj yra.

Mokytoja: Nu gerai, tai dabar, kas paveiksle verčia manyti, kad va šitas paėmė vat šitą į nelaisvę, pavyzdžiui?

MA: Nes jie nieko nestato, nu bet jau.

Mokytoja: Šitas nieko nestato? Ir šitas arba šitas?

MA: Nu jau, kurie nieko nestato, bet jie laiko plytas ir jeigu, jie kokie žali medininkais apsirengę, tai tada.

Mokytoja: O va čia raudonas, o čia žalias, tai jie vienas kitą paėmė į nelaisvę?

MA: Ne raudonas tai kasa.

Mokytoja: Kasa? Čia žalias, o čia raudonas, vėlgi dviese kasa.

MA: Tas geltonas..

Mokytoja: Tai jie bendradarbiauja ar kariauja?

MA: Geltoni paėmė, nu tie kurie paėmė į nelaisvę, o kiti, kurie..

Mokytoja: Vat įrodymų reikia, pagrindimų, kodėl? Kas iš paveikslo rodo, kad jie vienas kitą paėmė į nelaisvę? Va šitie du pavyzdžiui? Ar šitie du, ar šitie. Čia raudonas raudonas, o čia žalias. Kad šitie į nelaisvę paėmė.

MA: Ne raudoni paėmė žalius ir mėlynus į nelaisvę, o jau.

Mokytoja: Šitie? Šitus paėmė į nelaisvę?

MA: Jo.

Mokytoja: Kas paveiksle verčia manyt, kad jis nelaisvėj?

MA: Dėl to, nes jis nešioja daug daiktų.

Mokytoja: Bet, kad ir šitas neša. Ir šitas paduoda kažką ir šitas. Ir šitas tempia kažką į viršų.

MA: Tai tada jie irgi nelaisvėj.

Mokytoja: Tai jie visi nelaisvėj?

MA: Jo.

Mokytoja: Tai mes šitą jau net, ne vienas kitus paėmė, o jie visi?

MA: Ne, tik tais jie juos paėmė.

Mokytoja: Kad tie viršuje prižiūri šituos, taip? Verčia juos dirbti. G?

G: Man atrodo, kad tas mėlynas yra karalius.

Mokytoja: Šitas? Kad šitas karalius?

G: Aha.

Mokytoja: Kas verčia manyti, kad čia karalius?

G: Nes atrodo, lyg su medaliu. Ir jis verčia visiems.

Mokytoja: Su medaliu? Ane? Aha ir kad jis vadovauja visiem, kas ką turi daryt pasakinėja, taip? D?

D: Aš galvoju, kad jie čia, nu kaip čia, kaip čia pasakyt, jie kariauja, bet nu jie bando, nu neleisti, nori kiti, nu kurie lipa per tą tvorą, nori laisvės, o kurie apačioj dirba tie nori juos uždaryti ir kad jie ne turėtų laisvės.

Mokytoja: Supratau, L?

L: Aš pritariu Gs nuomonei.

Mokytoja: Gs nuomonei? O kokia Gs nuomonės minčiai pritari?

L: Nu tas, kur ant kopėčių, turi medalį.

Mokytoja: Ir kad jis yra darbų vadovas, visų šitų, ar ne? Supratau, O?

O: Manau, kad jie visi yra laisvi ir jie yra statybininkai.

Mokytoja: Jie yra statybininkai, taip? Jie yra laisvi žmonės, jie yra statybininkai.

O: Ir jie stato kitiems žmonėms.

Mokytoja: Ir kitiems žmonėms namus arba tvirtovę, stato kitiems žmonėms. O kas verčia manyti, kad jie yra statybininkai?

O: Dėl to, kad jie labai dirba.

Mokytoja: Dirba, pavyzdžiui, ką šitie dirba?

O: Neša sunkias plytas.

Mokytoja: Neša sunkias plytas. Šitas?

O: Tempia maišą.

Mokytoja: Tempia maišą, šitie ką daro?

O: Neša kažkokias žemes.

Mokytoja: Neša žemę iš šitos iškastos duobės ir padavinėja į viršų, taip? Ką šitas daro?

O: Šitas gaudo plytas.

Mokytoja: Šitas meto plytas, o šitas gaudo plytas, taip? Tam, kad šitas pritvirtintų prie sienos, tai, o šitie ką daro?

O: Stipriai kala.

Mokytoja: Kala plytas, kala akmenį, tai kad plytos pasidarytų, ar ne? Akmeninės plytos. Tai visi jie darniai, vienas kitam padedami dirba tam, kad pastatytų namus apsaugančius, gal nuo priešų? Nes namas, kaip tvirtovė. O tu dar kažką pridursi?

O: Jie visi yra draugai.

Mokytoja: Tu manai, kad jie draugai. O kas tave verčia manyti paveiksle, kad jie tikrai ne kariauja, o draugauja?

O: Nes jie viską daro kartu.

Mokytoja: Nes jie viską daro kartu ir visai nesimato, kad būtų kažkoks pyktis ar agresija tarp jų , ar ne? Supratau, M? Ačiū, O.

M: Man atrodo, kad tas kur su barzda ir visi tie kur apačioj vadovauja jis, nes jis, nes jie užėmė, tikriausiai, kažką tai jis nori atkeršyti, todėl jų pavaldininkai viską griauna, tai jie tie, kur apačioj, turi klausyt jo.

Mokytoja: Tai tu supratai, kad kai L sakė šitas vadovauja,štai šitas žmogus vadovauja labiau darbams. Šitas su medaliu, tu L sakei, ar ne?

L: Ir G.

Mokytoja: Ir G sakė, bet M sako, kad šitas daugiau vadovaujantis, toks ir vyresnis ir su barzda ar ne, atrodo, kad daugiau vadovauja visiems kitiems, na J pabaigsim.

J: Man atrodo, kad čia yra vagiai.

Mokytoja: Dar nauja versija.

J: Nes vienas vaikas yra o visi vyrai.

Mokytoja: Kuris čia vaikas?

J: Tas kur sėdi.

Mokytoja: Sėdi ant kopėčių?

J: Ne.

Mokytoja: Kur? Ant žemės?

J: Nežinau.

Mokytoja: O kur sėdi?

J: Su baltais plaukais.

Mokytoja: Ateik parodyk, aš nematau.

(J eina prie lentos)

Kiti mokiniai: Aš matau, va tas.

Mokytoja: Ai va šitas? Pasilenkęs toks. Gerai, ačiū, tai dabar turim kelias paveikslo versijas, ar ne? Viena versija, kad tai yra statyba, tvirtovės, pilies, namų. Vykstanti Kinijoj, nes žmonės tokie panašūs, ar ne, pagal aprangą, pagal kepures į kinus, raštas dar transliuoja, sako kad čia ne Lietuva ir ne Europa, nes raidės visai kitokios, galbūt Japonija, galbūt Kinija. Ir vadovauja kažkas tai šitiems statybos darbam, o visi dirba padavinėdami plytas ir kad jas pastatytų, tai yra viena versija, taip? Antra versija, ai ir dar sakėt, kad apsigint nori nuo priešų tą tvirtovę. Ir antra versija, kad čia žmonės vienas kitų atžvilgiu priešiškai nusiteikę, kariauja, pykstasi tarpusavyje ir vienas į kitą meto plytomis. Dvi versija turim, taip? Nu tai dabar jūs pagalvosit kuri jūsų, kuris variantas, kuri versija labiau jus įtikina. Ar darniai dirba kartu statydami tvirtovę, kad apsigintų nuo priešų ar kad jie patys vienas prieš kitus paėmė į nelaisvę ir verčia dirbti, kariauja, pykstasi, barasi ir mėtosi plytomis.

MA: Aš tai galvoju, kad jie visi dirba.

Mokytoja: Tu pritari nuomonei, kad čia greičiau draugiškai stato tvirtovę nuo priešų, negu, kad pykstasi, taip? P?

P: Aš ir galvoju, kad dirba.

Mokytoja: Taip, L?

L: Aš ir taip galvoju.

Mokytoja: Irgi, RU?

RU: Aš irgi pritariu.

Mokytoja: Tu irgi tai pirmai versijai pritari? R, O?

O: Manau, kad tas kur ant kopėčių, jisai nedirba.

Mokytoja: Jisai tinginiauja, nu gerai čia tų žmonių daug tai čia dar galim žiūrėt ir aiškintis dar daug, sužinoti, gražus paveikslas, senovinis paveikslas, ar ne? Ne Lietuva, dykuma ir senovės žmonės stato kažką tai. Gerai, tai ačiū jums.